



Att främja närvaro och förebygga frånvaro

En intervjustudie om skolkuratorers arbete med problematisk skolfrånvaro

Annika Bengtsson

Examensarbete i socialt arbete
61-90 hp
Socionomprogrammet
Mars 2025

Malmö universitet
Hälsa och samhälle
205 06 Malmö

To promote attendance and prevent absence

An interview study about school counselors' work with problematic school absence

Annika Bengtsson

Bengtsson, A. To promote attendance and prevent absence: An interview study about school counselors' work with problematic school absence. *Degree project in social work 15 högskolepoäng*. Malmö University: Faculty of Health and Society, Department of Social Work, 2025.

Abstract

In Sweden we have mandatory elementary school and a perception that school is important for being able to cope later in life. Despite this, absences seem to have increased in recent years. *The purpose* of this study is to investigate how school counselors describe problematic school absence and what underlying factors they believe exist. Furthermore, the study aims to find out what obstacles and opportunities school counselors perceive to exist in working to promote and prevent problematic school absence. *I use* qualitative interviews to investigate how school counselors work with the phenomenon. *The results* of this study show that school counselors perceive problematic school absence as complex. They believe that there is rarely one cause, but that there are usually several underlying factors. This means that they need to have a broad perspective when meeting with the students. The promotional and preventive work is carried out primarily by creating good relationships, well-functioning cooperation, routines and an adapted school environment. *To analyse* the results, I use Bronfenbrenner's (1979) developmental ecological theory. The theory is used to illustrate the interaction between the causes behind problematic school absence.

Keywords: Problematic school absence, Promotive and preventive work, School counselor, School social worker, Social work in school.

Förord

Jag vill inleda med att tacka min handledare Hanna Egard som bidragit med värdefulla råd och insikter under arbetets gång. Särskilt stort tack ska även riktas till de skolkuratorer som valt att delta. Utan er kunskap och erfarenheter hade denna studie inte varit möjlig att genomföra.

Malmö 2025

Annika Bengtsson

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
1.1. Problemformulering	7
1.2. Syfte och frågeställningar.....	8
2. Bakgrund.....	9
2.1. Skolplikt och rätten till utbildning	9
2.2. Frånvaro	9
2.3. Skolkuratorn – en del av elevhälsan.....	10
2.3.1. Psykosociala insatser.....	10
2.3.2. Hälsöfrämjande arbete.....	11
2.3.3. Förebyggande arbete	11
2.3.4. Åtgärdande arbete	11
2.4. Samverkan.....	11
3. Tidigare forskning.....	12
3.1. Att studera problematisk skolfrånvaro	12
3.2. Olika former av frånvaro.....	13
3.3. Faktorer till frånvaro	13
3.4. Hinder i att motverka problematisk skolfrånvaro	14
3.4.1. Skolmiljön	14
3.4.2. Mobbning och utsatthet.....	14
3.4.3. Föräldrar med psykiska problem.....	14
3.5. Möjligheter till att undvika problematisk skolfrånvaro.....	14
3.5.1. Tidigt uppmärksammande.....	14
3.5.2. Samverkan	14
3.5.3. Positiv syn på skolan och goda relationer	15
3.6. Skolkuratorers främjande och förebyggande arbete.....	15
4. Teori.....	16
4.1. Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori	16
5. Metod.....	19
5.1. Val av metod	19
5.2. Forskningsetiska överväganden	19
5.3. Urval och rekrytering av intervjupersoner	20
5.4. Genomförande av intervjuer.....	21
5.5. Bearbetning och analys	22
6. Resultat.....	24

6.1. Problematisk skolfrånvaro beskrivs på olika sätt	24
6.2. En kombination av orsaker	25
6.2.1. Individens	25
6.2.2. Skolan	26
6.2.3. Hemmet	28
6.3. Att främja närvaro och förebygga frånvaro	28
6.3.1. Relationer och samverkan	29
6.3.2. Rutiner	30
6.3.3. Trivsel och trygghetsskapande arbete	31
6.3.4. Skolmiljö	32
6.3.5. Lärandemiljö	33
7. Analys	34
7.1. Studiens resultat och tidigare forskning	34
7.2. Problematisk skolfrånvaro och Bronfenbrenners teori	36
7.2.1. Normer och attityder till skolan	37
7.2.2. Individens sårbarhet	37
7.2.3. Hem och fritid	38
7.2.4. Goda relationer och samverkan	38
7.2.5. Kompetens, resurser och rutiner	39
7.2.6. Lärande	39
7.2.7. Digitalisering	39
8. Avslutande diskussion	40
8.1. Resultatdiskussion	40
8.2. Metoddiskussion	40
8.3. Förslag på vidare forskning	41
Referenser	42
Bilagor	45
Bilaga 1 – Informationsbrev	45
Bilaga 2 – Samtyckesblankett	46
Bilaga 3 – Intervjuguide	47
Bilaga 4 – Inlägg i Facebookgrupp	48
Bilaga 5 – Mejlutskick till informanter	48

1. Inledning

Det finns en lång historia av att ha försökt begreppsliga *skolnärvaroproblem*. Det har resulterat i att det idag existerar ett brett spektrum av definitioner och perspektiv. För utbildare, praktiker, forskare och beslutsfattare innebär detta en utmaning när det gäller att förstå, bedöma och ingripa vid skolnärvaroproblem (Heyne et al. 2019). Olika discipliner fokuserar på olika aspekter. Psykologer med deras kliniska perspektiv, oroas över psykiska hälsoproblem. Inom det kriminologiska fältet ligger fokus på lag och rättvisa i relation till problemet. Samtidigt fokuserar utbildare på skolrelaterade orsaker till skolnärvaroproblem (Havik & Ingul 2021). I svensk media uppmärksammas skolfrånvaron mer och mer. Det finns vittnesmål om att frånvaron ökat de senaste åren. Men hur många elever som är borta från skolan är det ingen som vet (SVT Nyheter 2024). Den senaste kartläggningen gjordes av Skolverket (2021) och visade att 25-35 procent av alla niondeklassare hade minst 15 procent frånvaro och 2-3 procent hade 50 procent frånvaro eller mer. Enligt psykolog och forskare Malin Gren-Landell är problemet stort och menar att frånvaron på vissa platser i landet har skenat efter pandemin. Gren-Landell presenterade i den statliga utredningen *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera* (SOU 2016:94) att det behövs ett införande av nationell frånvarostatistik. Hon menar att det behövs underlag på hur frånvaron ser ut så att man får tillgång till bakomliggande orsaker och därmed kan tillsätta rätt insatser. På så vis blir det också möjligt att arbeta förebyggande.

1.1. Problemformulering

Skolfrånvaron kan ses som problematisk utifrån hur samhället är organiserat. Ett exempel är att vi i Sverige enligt skollagen (SFS 2010:800) har skolplikt. Det säger något om de normer som finns i det svenska samhället. Skolfrånvaro innebär försämrade framtidsutsikter för individen och högre kostnader för samhället. Vid frånvaro finns en risk för studieavbrott, vilket medför ökad risk för arbetslöshet (Gren-Landell 2023). *Anställbarhet* är ett viktigt begrepp inom arbetsmarknadspolitik och arbetsliv. Begreppet innefattar bestämda antaganden om arbetsmarknadens funktion, där individens egenskaper sätts i fokus. Det kan handla om att individen ska ta aktivt ansvar för sin egen anställbarhet genom livslångt lärande för att ses som attraktiv på arbetsmarknaden (Jacobsson & Seing 2013). Dessa krav på individen kan förstås som att vi lever i ett *kunskapssamhälle*. Konsekvenserna av skolfrånvaro blir därför större för dagens ungdomar jämfört med tidigare generationer. För de människor som inte deltar i utbildning finns en ökad risk för att drabbas av bland annat psykiska besvär eller missbruk (SOU 2016:94).

Begreppen *socialt arbete* och *sociala problem* har sitt ursprung i tänkandet om det *sociala* som en arena för samhällsliga åtgärder (Meeuwisse & Swärd 2013). Utifrån att betrakta skolfrånvaro som ett socialt problem, blir frånvaron något som kräver samhällsliga åtgärder. Det sociala arbetet kan organiseras och bedrivs på olika sätt. Enligt den globala definitionen handlar socialt arbete bland annat om att främja social förändring och utveckling. Socialarbetare ska enligt denna definition även stödja människor i att hantera livsutmaningar och öka välbefinnandet (IFSW 2014). Inom skolan har skolkuratorer en framträdande roll inom detta. Skolkuratorer har ofta en socionomexamen eller annan likvärdig utbildning. De ska se till att eleverna når kunskapsmålen och att skolans verksamhetsmål uppnås. Det innebär ett brett arbete på flera nivåer: kontakt med elever, lärare, föräldrar och samhällets

övriga insatser, ex. socialtjänsten (Jansson et al. 2021). Trots att skolkuratoren ska utgå från skolmiljön, etableras alltså även andra kontakter. Som skolkurator ska man ha kunskaper i beteende- och samhällsvetenskap, såsom sociologi, juridik, psykologi och statsvetenskap samt socialt förändringsarbete och psykosocialt behandlingsarbete. I och med denna kompetens, ska de kunna se eleven i hela sitt sammanhang (Akademikerförbundet SSR). Skolkuratoren skulle därmed kunna ses som en länk mellan skola och samhälle. Jag har i den här studien därför valt att undersöka hur skolkuratorer förhåller sig till *problematiske skolfrånvaro*.

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur skolkuratorer beskriver problematisk skolfrånvaro samt vilka bakomliggande faktorer de anser finns. Vidare syftar studien till att ta reda på vilka hinder och möjligheter skolkuratorer upplever att det finns med att arbeta främjande och förebyggande med problematisk skolfrånvaro.

1. Hur beskriver skolkuratorer problematisk skolfrånvaro? Vilka bakomliggande faktorer ser de?
2. Vilka hinder och möjligheter upplever skolkuratorer att det finns med att arbeta främjande och förebyggande med problematisk skolfrånvaro?

2. Bakgrund

I det här avsnittet ges en bakgrund för studiens ämne – problematisk skolfrånvaro. Syftet är att redogöra för barns rättighet och skyldighet att gå i skolan. Vidare förklaras olika begrepp för frånvaro, detta för att visa på att det finns olika former. Slutligen beskrivs skolkuratorns arbete i relation till elevhälsan och samverkan.

2.1. Skolplikt och rätten till utbildning

Utbildning kan förstås som både en rättighet och skyldighet. I Sverige har nästan alla barn skolplikt. För de barn som inte innefattas av skolplikten, föreligger rätt till utbildning (Skolverket 2025a). Bestämmelser kring vad skolplikten innefattar samt vilka som har rätt till utbildning, beskrivs i skollagen (2010:800) 7 kap. Allmän skolplikt och rätten till kostnadsfri grundläggande utbildning, regleras enligt regeringsformen (1974:152) 2 kap. 18§ första stycket. I FN:s barnkonvention artikel 28 erkänner konventionsstaterna, barnets rätt till utbildning. Här framhålls bland annat att man ska vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och minska antalet studieavbrott (UNICEF 2009). För personer med funktionsnedsättning, finns en särskild FN-konvention. I artikel 24 punkt 2a framgår att personer med funktionsnedsättning inte får stängas ute från kostnadsfri obligatorisk grundutbildning på grund av sin funktionsnedsättning (Myndigheten för delaktighet 2016).

2.2. Frånvaro

Begreppet *frånvaro* betyder enligt Svenska Akademiens ordlista (2015) att inte vara närvarande. I skolans författningar finns det ingen definition av begreppet frånvaro. Det är upp till den enskilda skolan att avgöra om en elev har varit närvarande respektive frånvarande (Skolverket 2024a). Frånvaro kan delas upp i *giltig* och *ogiltig frånvaro*, men även här saknas det en definition. Exempel på vad som räknas som giltig frånvaro är sjukdom och beviljad ledighet. För att få beviljad ledighet behöver rektorn på skolan godkänna skälen för frånvaron. I sitt beslut beaktar rektorn vanligtvis frånvarons längd, elevens studiesituation, möjligheten att kompensera den förlorade undervisningen samt hur pass viktig ledigheten är för eleven (Skolverket 2024b).

Gren-Landell beskriver fyra former av frånvaro i boken "När barn och unga är borta från skolan" (2023). Första formen är *skolk*. Skolk kan anses förekomma om barnet är borta från skolan eller är på skolan, men inte på lektionen. Den här formen av frånvaro sker utan skolans eller vårdnadshavarnas godkännande. Barnet kan vara borta från vissa lektioner eller en hel dag. Vanligt vid skolk är också att eleven försöker dölja frånvaron från sina föräldrar (Gren-Landell 2023). *Skolvägran* handlar om att barnet upplever ett starkt känslomässigt obehag över något skolrelaterat. Det kan till exempel handla om en uppgift, situation eller miljö. På grund av det obehag som skolan framkallar, vill barnet inte vara i skolan. Obehaget kan yttra sig som stark rädsla, känsloutbrott eller frustration. Över tid kan obehaget visa sig i form av depression och sömnsvårigheter, vilka kan riskera att öka frånvaron. Skolvägran kan leda till att barnet kommer sent till skolan eller är borta delar av dagen. Men det kan också resultera i längre perioder av frånvaro, allt från några dagar upp mot flera år. En form det talas mer sällan om är den som är *föräldrastödd frånvaro*. Det kan innebära att elevens förälder avsiktligt håller barnet hemma. Det kan också handla om att föräldern gör få eller inga ansträngningar till att få i väg barnet till skolan. Vidare kan föräldrastödd frånvaro bero på att föräldern har en fysisk eller psykisk sjukdom alternativt ett missbruk. Slutligen beskriver Gren-Landell (2023) en sista form av frånvaro. *Skolexkludering* handlar om att skolan under

en avtalad tid stänger ute eleven från skolan eller en specifik aktivitet i skolan. Det innebär att eleven blir avstängd utan lagligt stöd. Skolexkludering kan ses som ett resultat av skolans oförmågenhet att göra de exempelvis sociala eller pedagogiska anpassningar som behövs (Gren-Landell 2023).

I den här studien har jag valt att använda *problematiskskolfrånvaro* som begrepp, eftersom det täcker in flera former av frånvaro.

2.3. Skolkuratoren – en del av elevhälsan

I skollagen (2010:800) 2 kap. 25§ beskrivs elevhälsans omfattning. Där framgår att alla grundskolor ska ha en elevhälsa. Elevhälsan ska innefatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. I första hand ska elevhälsan arbeta förebyggande och hälsofrämjande. Eleverna ska stöttas i sin utveckling mot att nå utbildningens mål. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal. Vid behov ska elevhälsan samverka med hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. För medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog, kurator och specialpedagog eller speciallärare (skollag 2010:800). Eftersom elevhälsoarbetet är lagstadgat, ingår det i skolans kvalitetsarbete. Skolverket och Socialstyrelsen har gemensamt utarbetat en vägledning för elevhälsan (Skolverket). Vägledningen beskriver elevhälsans, såväl som skolkuratorns arbete.

I elevhälsans arbete ingår det att arbeta med hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande insatser. När elevhälsan har förmågan att arbeta hälsofrämjande och förebyggande minskar behovet av åtgärdande insatser. Tidigare har elevhälsans fokus främst legat på individen och dennes svårigheter i skolan. Numera arbetar elevhälsan med att försöka förstå eleven i hela sitt sammanhang (Kunskapsguiden 2023a). Det innebär en ökad förståelse för att eleverna har olika förutsättningar kopplat till miljöer, så som skolmiljön. Alla tre former av insatser sker på flera nivåer: organisation-, grupp- och individnivå. Den organisatoriska nivån innefattar skolans verksamhet och hur lärmiljön fungerar. Gruppnivån utgörs av hur skolsituationen fungerar för grupper av elever. Individnivån riktar sig mot enskilda elever och deras behov av stöd. Det här skiftet i hur elevhälsan arbetar innebär att man gått från fokus på ohälsa, riskfaktorer och svårigheter på individnivå, till att även uppmärksamma och ta till vara på skyddsfaktorer (Kunskapsguiden 2023a).

2.3.1. Psykosociala insatser

Elevhälsans personal har flera gemensamma uppgifter vad gäller det hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande arbetet. Däremot utförs de psykosociala insatserna oftast av skolkuratoren. Insatserna kan utformas på en rad olika sätt. Framför allt arbetar kuratorn med stödjande samtal med enskilda elever samt bidrar med kunskap. Mer specifikt kan insatserna exempelvis bestå av att handleda pedagogisk personal, bidra med kunskap om risk- och skyddsfaktorer för elevers lärande, utveckling och hälsa, kartlägga och analysera elevers behov samt utreda och bedöma social och psykosocial situation för enskilda elever (Kunskapsguiden 2023b).

2.3.2. Hälsöfrämjande arbete

Det hälsofrämjande arbetet utgår från hur människor själva bedömer sig må fysiskt, psykiskt och socialt. Elevhälsan ska verka för att stärka och bibehålla det friska hos eleven.

Hälsofrämjande arbete kan sägas utgå från ett salutogent perspektiv, vilket innebär att stärka de faktorer som bidrar till välmående (Kunskapsguiden 2023a).

Det hälsofrämjande arbetet handlar om att skapa en trivsamt miljö, där eleverna har möjlighet att lära och utvecklas. För att det ska vara möjligt krävs trygghet och tillit mellan alla som vistas på skolan. Ett hälsofrämjande arbete ska ständigt bedrivas och bör genomsyra hela skolans verksamhet. Ett exempel är värdegrundsarbetet. Det handlar om att diskutera hur man ska förhålla sig till varandra. Detta ska gälla alla på skolan och kan bland annat handla om hur elev-elev eller elev-personal bemöter varandra. Skolan ska ha en öppen atmosfär där både elever så som personal får komma med förslag, idéer och lösningar på olika saker (Johansson 2020).

2.3.3. Förebyggande arbete

I det förebyggande arbetet ingår det att tidigt identifiera och undanröja riskfaktorer och hinder som kan leda till att eleven inte når utbildningens mål. För att kunna förebygga ett problem krävs det kunskap om bakomliggande faktorer (Skolverket 2025b). Genom förebyggande arbete vill man minska risken för ohälsa. Målsättningen är att minska betydelsen av riskfaktorer och att stärka skyddsfaktorer. Vid planering av den här formen av insatser utgår man från kunskap om orsaker av ohälsa och vilka faktorer som påverkar elevers förutsättningar att lyckas i skolan. Ett exempel är att elevhälsan skulle kunna upptäcka psykisk ohälsa eller inlärningssvårigheter som kan innebära att eleven behöver extra stöd. Även vid analys av orsaker till frånvaro kan elevhälsan vara behjälplig (Kunskapsguiden 2023a).

2.3.4. Åtgärdande arbete

Åtgärdande arbete kan handla om att hantera problem och situationer som uppstått på någon av de tre nivåerna: organisation, grupp och individ. Ett exempel på en åtgärdande insats är skolkuratorns enskilda elevsamtal (Kunskapsguiden 2023a).

2.4. Samverkan

Samverkan innebär en sammanslutning av personer som gått ihop i syfte att uppnå ett gemensamt mål (SAOB 1964). I skolkuratorns arbete är samverkan med andra yrkesgrupper en central del. För att samverkan ska vara möjlig krävs vissa förutsättningar. Vid yrkesrelaterad samverkan påverkas chanserna till samverkan framför allt av professionella och organisatoriska villkor (Hjelte 2020). Samverkan kan delas upp i intern och extern samverkan. När samverkan sker internt sker den inom skolans organisation. Extern samverkan sker utanför skolan. Den externa samverkan kan innefatta till exempel poliser, socialsekreterare från socialtjänsten eller psykologer från barn- och ungdomspsykiatri. Inom extern samverkan ingår även eleven med dennes familj och ibland även släkt och vänner (Hjelte 2020).

3. Tidigare forskning

I det här avsnittet presenteras tidigare forskning som anses vara relevant för ämnet. Avsnittet inleds med en kortare beskrivning av de valda vetenskapliga artiklarna. Därefter beskrivs problematisk skolfrånvaro som forskningsfält. Vidare förklaras olika former av frånvaro, bakomliggande faktorer, hinder och möjligheter och avslutningsvis hur skolkuratorer kan arbeta främjande och förebyggande med problemet. Enligt min uppfattning verkar det finnas en begränsad andel forskning som studerar skolkuratorers arbete med problematisk skolfrånvaro. Det kan ha att göra med att själva yrkestiteln och arbetsuppgifterna ser olika ut på en internationell nivå. I de artiklar som hänvisas till, beskrivs skolfrånvaron med olika begrepp och ur framför allt skolpersonalens, föräldrarnas och elevernas perspektiv. Det som beskrivs i detta avsnitt har en direkt anknytning till arbetets syfte och frågeställningar. Anledningen är att delar av detta avsnitt ska kunna kopplas ihop med det resultat som denna studie kommer fram till.

Vid sökning av vetenskapliga artiklar användes inledningsvis tre sökmotorer som är vanligt förekommande inom det sociala arbetets forskningsfält. Efter att ha fått upp begränsat med relevanta artiklar, valde jag däremot i samråd med biblioteket att testa en bredare sökningsmetod. Genom att söka i *Libsearch*, fick jag tillgång till alla sökmotorer samtidigt. Studiens ämne kan ses tillhöra även andra forskningsområden så som pedagogik och utbildning. Några av sökorden som använts är ”school counselor”, ”school social worker”, ”school attendance problems” och ”school refusal”. Nedan följer en kort beskrivning av de sex artiklar som valts ut.

- Ekstrand (2015) från Sverige, sammanfattar forskning om faktorer som påverkar barns skolnärvaro samt vad som krävs för att hålla barn i skolan.
- Elsherbinys (2017) studie är gjord på en skola i Egypten. Han studerar hur ett preventivt socialt program kan användas för att motverka skolvägran. Det används en kvantitativ metod där syftet är att mäta programmets effektivitet.
- Guerra & Bright (2021) från USA, har gjort en litteraturöversikt där de studerar skolvägran som orsakats av ångest. Forskarna ger riktlinjer och rekommendationer för hur skolkuratorer och andra yrkesverksamma inom skolan kan hantera och stötta elever med dessa problem.
- Hamadi et al. (2024) från Norge, har gjort en systematisk översikt. Forskarna granskar tidigare forskning om professionellas attityder och förhållningssätt till skolfrånvaro.
- Havik & Ingul (2021) från Norge, har gjort en litteraturöversikt. De sammanställer och analyserar befintlig forskning om skolvägran i syfte att förstå dess orsaker och konsekvenser.
- Heyne et al. (2019) från universitet i USA och Sverige har gjort en litteraturöversikt. Syftet är att undersöka och skilja mellan olika typer av skolnärvaroproblem. Detta för att förstå vikten av uppdelningen och hur det kan hjälpa till att utveckla mer effektiva interventioner.

3.1. Att studera problematisk skolfrånvaro

Problematisks skolfrånvaro berör flera olika områden inom utbildning, psykisk hälsa och offentlig politik (Forsell 2020). I Sverige innebär offentlig politik att vi har en demokrati med parlamentariskt styrelsesätt. Det betyder att den offentliga makten utgår från folket (Regeringen 2015). Ett exempel på offentlig politik är utredningar och rapporter som görs i syfte att uppnå en samhällsförändring. Eftersom problematisk skolfrånvaro är ett fenomen

som berör flera områden, innebär det också att det gränsar mellan olika professioner. Det gör att fenomenet blir mer komplicerat att förhålla sig till.

Frånvarande elever är ett problem som inte bara uppmärksammas i Sverige. Problemet är omdiskuterat även i andra delar av världen. Enligt en avhandling från 2020, har forskning om skolfrånvaro främst bedrivits i USA, Kanada, Australien och Storbritannien (Forsell 2020). I en forskningsöversikt kring professionellas attityder till skolnärvaroproblem, beskrivs det att forskningen inom detta område har ökat sedan början av 2000-talet (Hamadi et al. 2024). Den största andelen av studierna är publicerade efter 2019 och har gjorts i Europa. Vidare kan de yrkesverksammas, elevens och föräldrarnas attityder variera. Forskare inom ämnet har därav uttryckt att det finns behov av studier som uppmärksammar flera olika röster. Detta i syfte att öka förståelsen och att kunna utveckla effektiva strategier för att motverka problematisk skolfrånvaro (Hamadi et al. 2024).

3.2. Olika former av frånvaro

I den här uppsatsen används begreppet problematisk skolfrånvaro. Det finns flera benämningar. Bland forskningen om skolfrånvaro används olika begrepp. Enligt Havik och Ingul (2021) är de mest förekommande ”school refusal behavior” [skolvägrande beteende], ”trauncy” [skolk], ”school refusal” [skolvägran] och ”school withdrawal” [skolavslut]. Havik och Ingul (2021) använder ”school attendance problems” [skolnärvaroproblem] och menar att det inkluderar alla former av frånvaro.

Diskussioner om hur skolnärvaroproblem bör beskrivas har resulterat i att det finns flera termer, definitioner och perspektiv för att beskriva fenomenet. Den breda terminologin har lett till att olika professioner har svårt att förhålla sig till fenomenet (Heyne et al. 2019). Det blir därmed svårt att förstå, bedöma och ingripa i situationer där skolfrånvaro förekommer. Forskningen är enig i att det behövs en gemensam definition av problemet (Heyne et al. 2019) och (Havik & Ingul 2021). I fall där skolan och föräldrarna inte är överens om det handlar om giltig eller ogiltig frånvaro, riskerar problemets omfattning att osynliggöras. Ett exempel på detta är subjektiva hälsoproblem så som huvudvärk, ont i magen, illamående eller trötthet. Oavsett om frånvaron är giltig eller ogiltig bör den tas på allvar (Havik & Ingul 2021). Att tidigt uppmärksamma frånvaron är ett sätt för att kunna bidra med effektiva insatser. Om frånvaron däremot identifieras felaktigt, till exempel som skolk, riskerar det att i stället straffa eleven (Guerra & Bright 2021).

3.3. Faktorer till frånvaro

Eftersom forskningen använder olika benämningar kan det komma att påverka vilka orsaker som påstås finnas. Även beroende på vem som tillfrågas, varierar orsakerna.

I forskning (Guerra & Bright 2021 och Elsherbiny 2017) där skolvägran används som begrepp beskrivs olika former av ångest och somatiska besvär som följd av rädsla eller en icke anpassad skolmiljö som bidragande faktorer. I en studie som gjordes på 1 400 elever i 9-årsåldern framkom det att 88 procent bland skolvägrande elever hade en psykiatrisk diagnos, samtidigt hade 75 procent en förälder med psykisk ohälsa. Vidare visade sig graden av psykiatriska diagnoser vara tre gånger så stor bland skolvägrande elever kontra elever utan skolnärvaroproblem. Forskarna kunde därmed konstatera att det finns en möjlighet att rädsla och ångest bidrar till skolvägran. De kunde också se att dessa elever upplevde fler

stressfaktorer inom familjen, så som fattigdom, arbetslös förälder och bevitnande av våld (Guerra & Bright 2021).

Forskning (Ekstrand 2015) som använder begreppet skolk menar att olika aktörer pekar på olika faktorer. Skolledningen, elevhälsan och lärare menar att orsakerna bakom skolkande elever ligger hos föräldrarna, hemförhållanden, attityd till skolan, socialt och kulturellt arv, missbruk och klass. Eleverna och deras föräldrar finner i stället orsaker i skolans utformning. En del lärare upplevs inte se eller engagera sig i eleven, kombinerat med att lektioner inte ses som stimulerande. Andra orsaker menar elever, är att dem inte trivs i klassrummet och att ingen på skolan bryr sig om dem är borta.

3.4. Hinder i att motverka problematisk skolfrånvaro

3.4.1. Skolmiljön

I forskning som använder begreppet skolvägran, beskrivs särskilt skolmiljön som ett hinder för att närvara. Föräldrar till skolvägrande elever menar att dålig klassrumsmiljö och oförutsägbara scheman skapar känslor av otrygghet, osäkerhet och ångest. Även lärarens egenskaper, så som ledningsstil i klassrummet och upplevd nivå av stöd är faktorer som påverkar (Guerra & Bright 2021).

3.4.2. Mobbning och utsatthet

Enligt skolvägrande elever beskrivs dåliga relationer till klasskompisar och känslor av social exkludering som anledningar till frånvaron. Framför allt beskrivs mobbning som en anledning, då det finns en rädsla för att utsättas igen (Guerra & Bright 2021).

3.4.3. Föräldrar med psykiska problem

Föräldrar med en bakgrund av psykiska besvär förstås som en orsak till frånvaron och kan även ses som ett hinder. Det kan handla om att barn till dessa föräldrar själva utvecklar psykiska problem. Men vad som framför allt kan förstås som ett hinder är om föräldrarnas besvär gör det svårt att stötta och agera på barnets skolvägrande beteende (Guerra & Bright 2021).

3.5. Möjligheter till att undvika problematisk skolfrånvaro

3.5.1. Tidigt uppmärksammande

Lärare och annan skolpersonal är oftast de som har möjlighet att märka av förändringar i elevernas närvaro och har därmed en avgörande roll för att uppmärksamma frånvaron tidigt (Hamadi et al. 2024). Enligt Elsherbiny (2017) är tidigt uppmärksammande viktigt för att undvika allvarliga konsekvenser. Det finns studier som framför föräldrarnas erfarenhet av att skolan har varit bristande i sin kontakt med föräldrarna. Inte förens skolfrånvaron har blivit mer allvarlig, har skolan tagit kontakt (Guerra & Bright 2021).

3.5.2. Samverkan

Problematisks skolfrånvaro beskrivs som komplext och därför krävs ett tvärvetenskapligt tillvägagångssätt (Hamadi et al. 2024). När en elev ska ges olika insatser bör eleven själv, vårdnadshavarna, skolpersonal och i vissa fall andra yrkesverksamma från andra fält

involveras. Detta motiveras av att problematisk skolfrånvaro ofta berör individuella, familje- och miljömässiga faktorer. Beroende på frånvarons omfattning och elevens och/eller familjens behov ska fler än skolans personal engagera sig (Hamadi et al. 2024). Socialsekreterare kan arbeta förebyggande och koppla samman de som ska samverka. De yrkesverksamma i skolan kan alla vara delaktiga i förebyggandet av skolk. Studievägledare kan i sin konsulterande roll arbeta för att främja närvaro och skolframgång. Inom elevhälsan har socialarbetare i skolan visat sig ha ett viktigt inflytande. Studier har också visat det vara framgångsrikt när skolhälsopersonalen deltagit i undervisnings- och lärprocesser (Ekstrand 2015).

3.5.3. Positiv syn på skolan och goda relationer

Elever som känner tillit till sin omgivning kan vara mindre benägna till att skolk. Därför bör ett förebyggande arbete i att skapa goda relationer bedrivas. Goda relationer till klasskompisar är viktigt, men särskilt betydande är relationen till lärare. Om eleven har bra relationer till sina lärare kan det innebära socialt och kunskapsmässigt stöd för eleven (Ekstrand 2015). I en undersökning som gjordes på 14-åringar i 28 olika länder kunde man konstatera att fokus på skolans klimat och miljö: samspelet mellan föräldrar, elever och skola samt det pedagogiska resultatet var det som fungerade för att motverka skolk (Ekstrand 2015). En annan studie visar på liknande ”dragande” faktorer. Det som drar elever till skolan är positivt skolklimat och stöd från vuxna (Ekstrand 2015).

3.6. Skolkuratorers främjande och förebyggande arbete

Av den forskning som finns att tillgå, syns sällan skolkuratorns perspektiv. Guerra och Bright (2021) använder termen ”school counselor”. Enligt min iakttagelse kan termen användas i flera sammanhang och syftar därmed inte alltid till svenskans ”skolkurator”. Men på det sätt som författarna beskriver rollen ”school counselor”, tolkar jag det som att dem syftar på vad vi i Sverige menar med en skolkurator. Dem beskriver hur skolkuratorer kan arbeta när det gäller ångestrelaterade orsaker till frånvaron.

Eftersom det visat sig finnas en stark koppling mellan ångest och skolvägran är det viktigt att de professionella som möter dessa barn och unga har kunskap om ångest, för att på så sätt kunna hantera och jobba med det. Skolkuratorer kan beskrivas arbeta främjande och förebyggande på tre olika nivåer. Nivå 1 riktar sig till ”gruppen”, det vill säga till exempel klassrumslektioner. I mer allvarliga fall så som ångestrelaterad skolvägran krävs mer riktade insatser, det vill säga till enskilda elever. Då kan skolkuratoren beskrivas arbeta på nivå 2 och 3. Nivå 2 innebär att man involverar psykologiska metoder, även justeringar i klassrumsmiljön kan vara relevant. Nivå 3 kan till exempel innebära att en elev erbjuds undervisning i ett mindre sammanhang, detta till följd av stressfaktorer som triggats av en specifik lärare eller grupp elever. En annan riktad insats är individuella rådgivningssamtal. Samtalen kan innebära att skolkuratoren tillsammans med eleven hittar strategier för att hantera oron. Vid dessa samtal kan skolkuratoren också få information om elevens upplevelser, som kan vara bra för lärare och föräldrar att känna till (Guerra & Bright 2021).

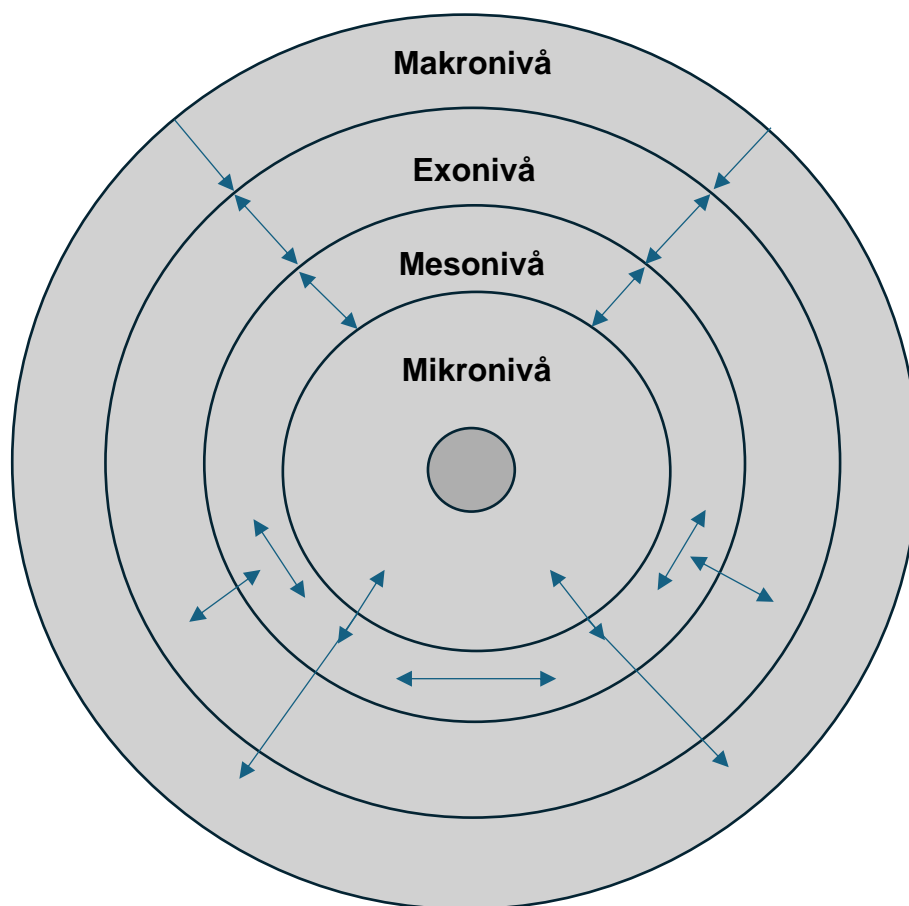
4. Teori

I det här avsnittet beskrivs den teori som kommer att ligga till grund för analys av empirin. Den valda teorin är Urie Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell. Teorin utvecklades under 1970-talet och bygger på tvärkulturell forskning (Andersson 2013). Under den här studiens gång har jag förstått problematisk skolfrånvaro som ett komplext fenomen. Bronfenbrenners teori täcker alla de arenor som barnet eller ungdomen befinner sig inom. Teorin åskådliggör hur dessa arenor verkar tillsammans och kan på så vis närma sig en förklaring till hur problematisk skolfrånvaro uppstår. Enligt Bronfenbrenner (1979) bör analysnivåerna inte ses som hierarkiska, utan de omsluter varandra likt ”ryska dockor”. Bronfenbrenner var inte intresserad av att hitta medelvärden eller kvantitativa mått. Han ville förstå *hur* något sker (Andersson 2013). Av den anledningen gör sig en sådan teori lämplig att använda i en kvalitativ studie som denna. Tendenser till Bronfenbrenners teori kan ses finnas i nutida skoluratorers arbetsbeskrivning. Dem förväntas sträva efter att förstå elevens svårigheter utifrån hela dennes sammanhang. Skolkuratorn behöver vara medveten om att elever har olika förutsättningar kopplade till den miljö och situation som eleven befinner sig i (Kunskapsguiden 2023a). Ett utvecklingsekologiskt tankesätt möjliggör ett teoretiskt perspektiv som sammanlänkar psykologi och sociologi. Individerna riskerar på så vis inte att tappas bort bland institutionella strukturer, samhällsförhållanden eller en allt för snäv inriktning på individen. Barnet sätts som aktiv aktör i interaktionen med sin omgivning, vilket också medför ett fokus på barns delaktighet och betydelsen av barnets vardagsliv (Andersson 2013).

4.1. Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori

Bronfenbrenners teori uppkom under en tid då utvecklingspsykologin många gånger enbart fokuserade på enskilda individer. Det innebar att individen studerades oberoende av sitt sammanhang och ofta i ett testrum. Bronfenbrenner hade en idé om att människors utveckling sker i ett sammanhang, i ett samspel med andra och med olika omgivningsfaktorer. Därmed bör forskningen bedrivas i en vardagsmiljö, menade han. Stora delar av Bronfenbrenners forskning fokuserar på barn, men han betonar att utveckling pågår hela livet och teorin kan därför tillämpas under hela livsloppet. När teorin kom till Sverige användes den främst inom pedagogikområdet. Därefter kom teorin att spridas vidare till andra forskningsområden, så som socialt arbete. Inom socialt arbete har teorin bland annat använts för att förklara uppkomsten av sociala problem. Den har också använts för att förklara barns beteendeproblem i skolan (Andersson 2013).

Bronfenbrenner (1979) inleder med att förklara den mänskliga utvecklingens ekologi genom kopplingen mellan den aktiva utvecklande människan och de förändrande egenskaperna hos den närmsta miljön och hur detta påverkas av relationen mellan olika miljöer samt den större kontexten där alla miljöer omsluts. I förståelsen av denna process nämner Bronfenbrenner (1979) särskilt tre kännetecken. För det första bör den utvecklande individen inte enbart ses som ”tabula rasa” [humanfilosofisk teori som hävdar att man föds utan förutbestämda egenskaper], utan som en föränderlig enhet som påverkas av sin omgivning. För det andra bör individens interaktion med omgivningen ses som en ömsesidig ”tvåvägskommunikation” (two-directional). För det tredje bör omgivningen förstås som relevant för den utvecklingsmässiga processen och bör inte begränsas till en enda miljö, utan integrerar med samtliga miljöer. Det här sättet att se på omgivningen menar Bronfenbrenner (1979) ger en bredare förståelse än vad utvecklingspsykologin kan göra.



Figur 1. Egen tolkning av Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell, med utgångspunkt från Andersson (2013).

Mikrosystemet är det system som står närmast individen. Det som sker i det här systemet får en direkt påverkan på individens utveckling. Ett centralt begrepp inom teorin är "setting" (miljö). Mikrosystemets miljö är en plats där individen har en direkt interaktion med andra (Bronfenbrenner 1979). Inom ramen för denna studie skulle dessa miljöer kunna vara skolan, hemmet och en plats för fritidsaktivitet. I mikrosystemet finns även olika roller och relationer. Exempel på dessa är lärare, skolkurator, föräldrar, syskon, kompisar och fritidsledare. En central del av teorin är att för att kunna förstå individen, behöver vi också ha information om "de andra". Om man till exempel förstår en lärare som "den andre", skulle interaktionen mellan eleven (individen) och läraren (den andre) kunna leda till att barnet misslyckas i skolan. Enligt det resonemanget skulle man, om man visste mer om "den andre" få insikt i varför vissa lärare lyckas med elever som andra gett upp på (Andersson 2013). *Mesosystemet* är kopplingen mellan mikrosystemen. Systemen som interagerar inom mesosystemet behöver inte ha en direkt kontakt med individen, utan interaktionen kan ändå påverka individen på ett indirekt sätt (Bronfenbrenner 1979). I detta arbete skulle mesosystemet kunna vara interaktionen mellan föräldrar och lärare eller skolkuratorn och lärare. Deras interaktion kan få konsekvenser för individen (eleven). *Exosystemet* består av en eller flera miljöer som individen *inte* har direkt kontakt med. Trots detta påverkar de händelser som sker inom exosystemet, individens utveckling. Miljön ses ingå i "det omkringliggande samhället" (Bronfenbrenner 1979). I denna kontext skulle det kunna handla om händelser på föräldrarnas

jobb som påverkar föräldraförmågan. Det kan även handla om beslut som fattas av skolpersonalen och som påverkar skolmiljön på olika sätt. Det sista systemet är *makrosystemet*. Det består av kulturer och ideologier som finns i det samhälle som eleven växer upp i (Bronfenbrenner 1979). I det här fallet kan det handla om normer och attityder till skolan. Individens inställning till skolan kan påverkas av hur "samhället" ser på vikten av skolgång. Till exempel så har vi i Sverige skolplikt, vilket förmedlar en attityd kring att alla ska gå i skolan.

5. Metod

I det här avsnittet redogörs studiens metodologiska ansats. Jag kommer inledningsvis att beskriva val av metod, därefter forskningsetiska överväganden, urval och rekrytering av intervjupersoner, intervjuernas genomförande samt avslutningsvis bearbetning och analys.

5.1. Val av metod

Den här studien utgår från en kvalitativ ansats. Val av metod påverkas av vad en studie avser att undersöka (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2023). I det här arbetet är syftet att undersöka hur skolkuratorer beskriver problematisk skolfrånvaro och vilka bakomliggande faktorer de anser finns. Studien avser även att få kunskap om vilka hinder och möjligheter skolkuratorer anser sig uppleva i deras främjande och förebyggande arbete med problematisk skolfrånvaro. Genom att intervjua ett par individer i ett utvalt sammanhang, kan man få insikter i de förhållanden som råder i en specifik miljö (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2023). I den här studien har fem skolkuratorer från fem olika kommunala grundskolor i en större kommun intervjuats.

Kvalitativ forskning innefattar flera olika metoder (Bryman 2018). Den metod som används i det här arbetet är intervjuer, men även intervjuer kan bedrivas på en rad olika sätt. Intervjuer förekommer i både kvalitativ och kvantitativ forskning. Kvalitativa intervjuer är ofta mindre strukturerade än kvantitativa. I kvalitativ forskning ges det ett större utrymme för intervjupersonernas egna uppfattningar och synsätt. Det innebär att intervjupersonerna har möjlighet att styra samtalet i vissa riktningar (Bryman 2018). Vid intervjuerna har jag tillämpat ett semistrukturerat förhållningssätt. Det innebär att jag har utgått från teman och frågor i en intervjuguide, men jag har också ställt fler frågor som uppkommit i den specifika intervjusituationen. Det har gjort att jag fått utförligare svar.

5.2. Forskningsetiska överväganden

Enligt Vetenskapsrådets (2024) anvisningar kan forskning som bedrivs med hög kvalitet bidra med kunskap som kan skapa förbättringar för mänskligheten. God forskning kan också agera stöd vid möte av olika samhällsutmaningar. Med *god forskningssed* menas forskning som bedrivs enligt vissa krav. Ett sätt att beskriva termen är följande: ”God sed i forskningen är den moraliska praxis som utvecklas då forskningens olika aktörer i dialog med det omgivande samhället kritiskt reflekterar kring forskningsverksamheten” (Vetenskapsrådet 2024). Vidare kan god forskningssed beskrivas genom forskningsetiska principer och regler. Inom samhällsvetenskaplig forskning finns det fyra forskningsetiska principer: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2024). Här nedan beskrivs kort vad de innebär samt hur de har tillämpats i denna studie.

- *Informationskravet* innebär att forskaren ska informera studiens deltagare om deras uppgift i studien och vilka villkor som gäller (Vetenskapsrådet 2024). I den här studien har detta krav efterlevts genom att deltagarna har genom mejl eller Facebookinlägg fått information om studien. Vid intervjutillfället har samma information återgetts antingen muntligt eller skriftligt. Verksamhetschefen för varje skola, har också tagit del av denna information med syfte att godkänna att studien utförs.
- *Samtyckeskravet* innebär att deltagaren har rätt att själv bestämma över sin medverkan (Vetenskapsrådet 2024). I den här studien har detta krav efterlevts genom att deltagarna har fått en förfrågan om att delta. En del har tackat ja, medan andra har tackat nej. De

informeranter som tackat ja, har fått fylla i en samtyckesblankett (bilaga 2). I blanketten framgår att deltagandet är frivilligt och att han/hon när som helst har rätt att avbryta sin medverkan. Jag har även inhämtat samtycke från respektive skolas verksamhetschef.

- *Konfidentialitetskravet* innebär att inhämtade personuppgifter ska förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem. Vidare innebär det att studiens deltagare ska vara anonyma, det ska inte vara möjligt för utomstående att identifiera dessa personer (Vetenskapsrådet 2024). I studien säkerställs detta krav på olika sätt. Allt som går att koppla till de enskilda informanterna har censurerats. Sådana uppgifter innebär i den här studien informanternas namn, kön, ålder, röst, arbetsplats (skolans namn) och stad. Informanternas namn har ersatts av fingerade könsneutrala namn. Ljudinspelningarna är förvarade på ett ställe som endast jag har tillgång till. När studien är slutförd, kommer dessa inspelningar att raderas. I de fall informanterna nämner namn som kan kopplas till skolan eller kommunen, ersätts detta av "X". Att tillämpa konfidentialitetskravet är ett sätt att skydda informanterna, men även de elever som det i vissa fall berättas om i intervjuerna.
- *Nyttjandekravet* innebär att de uppgifter som samlas in om enskilda personer endast får användas för forskningens ändamål (Vetenskapsrådet 2024). I det här arbetet omfattas enskilda personuppgifter framför allt av informanternas svar vid intervjuerna. Nyttjandekravet innebär i det här arbetet att intervjupersonerna informerats om att deras svar kommer att användas till en kandidatuppsats på Socionomprogrammet.

5.3. Urval och rekrytering av intervjupersoner

Vid val av intervjupersoner är det som ska undersökas styrande (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2023). I den här studien handlar forskningsfrågan om skolkuratorers upplevelser av problematisk skolfrånvaro. Därav tillfrågades denna yrkesgrupp. Urvalet av intervjupersoner kan utifrån detta beskrivas som målstyrt (Bryman 2018). I syfte att kunna jämföra och analysera intervjupersonernas utsagor valde jag att begränsa urvalet. Jag valde att endast tillfråga skolkuratorer som arbetar på kommunala grundskolor.

Rekryteringen av intervjupersonerna har genomförts i olika led. Totalt har 113 skolkuratorer kontaktats direkt genom deras mejladresser. Utöver detta har även en förfrågan om deltagande publicerats i en Facebook-grupp med cirka 24 tusen medlemmar. I gruppen är det däremot inte angivet hur många som är skolkuratorer, utan gruppen vänder sig till alla som utbildar sig till eller arbetar som socionomer.

Inledningsvis publicerade jag ett inlägg i en Facebook-grupp bestående av bland annat skolkuratorer (bilaga 4). Här fick jag kontakt med två kuratorer som ville delta. Men efter en tid uteblev deras svar och dem föll därmed bort från denna studie. I samband med inlägget på Facebook, skickade jag också ut en förfrågan till samtliga skolkuratorer inom en större kommun (bilaga 5). Via kommunens hemsida fick jag tillgång till i stort sett alla mejladresser. Det skedde ett bortfall i de skolor där skolkuratorns mejladress saknades. Efter denna process fick jag fram 73 mejladresser. Vissa skolor hade flera kuratorer, i de fallen kontaktades samtliga. Här fick jag kontakt med tre skolkuratorer som ville ställa upp. Genom en av dem fick jag också kontakt med ytterligare två informanter. Detta kallas för snöbollsurval och kännetecknas av att man genom en deltagare kan få tips om flera (Bryman 2018). Slutligen fick jag kontakt med totalt fem personer som ville delta i studien.

Samtliga deltagare arbetar som skolkuratorer på en kommunal grundskola i en större kommun. Deltagarna har tilldelats varsitt fiktivt namn. Informanterna heter egenlitgen något annat.

	Antal år som skolkurator	Antal år på skolan	Utbildning	Tidigare arbetserfarenheter	Årskurser
Charlie	8-10	4	Socionomprogrammet och kurser inom bl.a. familje-KBT.	Skolkurator på andra skolor, arbetsförmedlare och fältare (med barn/unga).	F-6
Lo	12	3,5	Socionomprogrammet	Skolkurator i förskoleklass till gymnasium samt utredare och fältsekreterare.	6-9
Rayan	4	4	Socionomprogrammet	Förskola och BUP.	F-3
Mio	3,5	2	Socionomprogrammet och en kurs i socialpsykologi.	Primärt med barn och unga. Bl.a. boendestödjare, behandlingsassistent och familj/ungdomsbehandlare.	7-9
Juno	8	5	Magister i socialt arbete med inriktning på verksamhetsutveckling.	Ekonomiskt bistånd och skolkurator på ett HVB-hem.	F-6

Tabell 1. Översikt av informanter.

5.4. Genomförande av intervjuer

Vid utformning av intervjufrågor är det viktigt att inte begränsa sig för mycket till sina forskningsfrågor. Då är det lätt hänt att komma med förutfattade meningar. Det riskerar också att begränsa intervjupersonernas utsagor (Bryman 2018). När jag skulle utarbeta intervjufrågor använde jag en *intervjuguide*. En intervjuguide kan utformas på olika sätt beroende på graden av struktur (ostrukturerad, strukturerad eller semistrukturerad). Jag har som tidigare nämnt tillämpat en semistrukturerad intervjumetod. Intervjufrågorna i guiden arbetades fram genom att jag bröt ned studiens syfte och frågeställningar. Jag valde också att dela upp intervjuguiden i sju olika delar:

1. Inledning och bakgrund
2. Fenomenet
3. Främjande och förebyggande arbete
4. Hinder
5. Möjligheter
6. Erfarenheter och exempel
7. Avslutning

Totalt innefattar intervjuguiden 22 frågor. Den fullständiga intervjuguiden finns i bilaga 3.

Intervjuerna har utförts fysiskt och digitalt. Samtliga informanter har fått bestämma var intervjun ska ske. Tre av intervjuerna har skett via den digitala plattformen ”Teams” och två av intervjuerna har skett på informanternas arbetsplatser. Vid varje intervju har informanterna inledningsvis tillfrågats om samtyckesblanketten (bilaga 2) och godkännande från verksamhetschefen. När dessa inhämtats har jag frågat om dem tagit del av informationsbrevet (bilaga 1) och gett dem en chans att läsa det igen. Jag har också muntligen informerat om studiens syfte. Därefter har jag berättat om deras anonymitet i projektet. Jag informerar också om att ljudet från intervjun kommer att spelas in och frågar om dem godkänner detta [rekommenderas enligt Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2023]. Innan jag börjat spela in och intervjun kan börja har jag också kollat om dem har några frågor.

5.5. Bearbetning och analys

Att arbeta med kvalitativt material handlar ofta om att hantera tre problem: *kaosproblemet*, *representationsproblemet* och *auktoritetsproblemet* (Rennstam & Wästerfors 2015).

Kaosproblemet är det som uppstår när allt material är insamlat och ska börja organiseras. Representationsproblemet handlar om att välja ut vilka delar av materialet som ska redovisas i studien. Auktoritetsproblemet utgörs av hur man som författare till studien ska hävda sig gentemot andra: ”Vad kan jag egentligen säga med mitt material?” och ”Finns här något relevant och nytt” (Rennstam & Wästerfors 2015).

När materialet är insamlat behövs det sorteras, reduceras och argumenteras (Rennstam & Wästerfors 2015). Innan jag kunde börja sortera behövde jag transkribera ljudfilerna. Rekommenderat är att transkribera på egen hand, även om det kan ses som en tidskrävande process. Fördelen är däremot att jag som intervjuat lättare hör vad som sägs. En annan fördel är att det kan ses som ett tillfälle att lära känna materialet och inleda tolkningsarbetet (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2023). Jag valde därför att följa denna rekommendation. Varje intervju tilldelades ett eget dokument. Utöver det hade jag också ett separat dokument, där jag samlade mina reflektioner medan jag transkriberade. När detta var färdigt skrev jag ut samtliga. Jag kunde nu ännu en gång gå igenom materialet genom att läsa istället för att lyssna. Eftersom jag utgått från en intervjuguide där alla informanter fått samma frågor, var det enkelt att markera mina frågor i respektive transkribering. Därefter använde jag olika färgmarkeringar för att stryka under det i informanternas svar, som jag planerade att använda i resultat och analys. När det här steget var klart, återgick jag till datorn. Här skapade jag tabeller för respektive fråga, där jag sedan la in en sammanfattning (ord eller korta meningar) av det som sagts. Jag kunde genom tabellerna på ett översiktligt sätt jämföra resultatet. Genom denna något omfattande process anser jag mig hantera kaosproblemet, samtidigt som det gav mig ett bra tillfälle att ”umgås och lära känna” mitt material.

Det andra problemet som Rennstam och Wästerfors (2015) beskriver är representationsproblemet. Eftersom jag på ett noggrant och systematiskt sätt hade organiserat mitt material, kunde jag nu börja välja ut vilka delar som skulle redovisas. Jag inledde med att skapa rubriker, där huvudrubrikerna fick gestalta studiens frågeställningar och underrubrikerna en tematisering av materialet. Man kan här säga att jag reducerade. Det sista problemet är auktoritetsproblemet. Här behöver jag argumentera för varför mitt material är relevant. Detta anser jag görs särskilt vid analysen. Jag analyserar det insamlade materialet utifrån tidigare forskning och Bronfenbrenners (1979) utvecklingsekologiska teori. Studiens teoretiska utgångspunkt fastställdes i samråd med min handledare. Jag anser att den är lämplig eftersom den kan förklara hur individen påverkas av sin miljö. Miljöerna i den här kontexten är framför allt skolan och hemmet, men även den samhällsliga miljön ses påverka individens

beteende och utveckling. Jag förstår genom tidigare forskning och informanterna, problematisk skolfrånvaro som ett komplicerat fenomen. Problemet är inte enbart relaterat till skolan, utan andra miljöer är också relevanta. Därför valde jag just denna teori.

6. Resultat

I det här avsnittet beskrivs det resultat som framkommit vid insamlingen av empiri. Resultatet i studien visar att problematisk skolfrånvaro kan definieras på olika sätt. Det finns faktorer på flera nivåer som samspelar och påverkar elevens möjligheter att befinna sig i skolan. Slutligen beskrivs samverkan och goda relationer som en betydelsefull möjlighet för att arbeta främjande och förebyggande.

6.1. Problematisk skolfrånvaro beskrivs på olika sätt

Juno beskriver problematisk skolfrånvaro som komplext och menar att det beror på individen och dennes specifika situation.

Det är komplext, det har jag lärt mig genom åren. Finns tyvärr ingen ”gör så här så löser det sig”. Utan det är väldigt individuellt styrt. Man kan ha metoder och olika forskningsstöd, olika mallar, kartläggningsmallar och så...men till slut så är det den specifika situationen som liksom lite avgör hur utfallet blir.

- Juno

Rayan upplever sig ha svårt att definiera vad problematisk skolfrånvaro innebär. Hen tänker att det många gånger kan kopplas till skolmiljön.

Alltså jag...gud vilken svår fråga /.../ för att många menar på att det kanske är här många gånger problemet finns, att barnet inte kommer till skolan liksom. Att man inte får kanske dem anpassningar som behövs, eller att man inte trivs, eller så...ehm...i vissa fall, men alltså jag vet inte riktigt hur jag skulle formulera det. Men jag tänker problematisk skolfrånvaro, jag skulle nog säga att man liksom har utmaningar att befinna sig i skolan och att vara i skolan.

- Rayan

Lo beskriver problematisk skolfrånvaro på följande sätt.

Så vitt jag vet så finns där ingen officiell gräns för vad som är problematisk frånvaro. Vi är ju nere och pratar om att allt över tio procent är problematiskt och att där är vissa som hävdar att all frånvaro är problematisk. Men jag skulle väl säga att om man tittar liksom...en omfattande problematisk frånvaro där vi har ett aktivt arbete att få igång eleven, där man inte har haft eleven i skolan mer eller mindre alls under en längre tid /.../

- Lo

Senare i intervjun förklarar Lo däremot att all frånvaro bör ses som problematisk, eftersom det ofta riskerar att leda till mer frånvaro. Mio anser också att all frånvaro bör ses som problematisk. Hen förklarar att det alltid börjar någonstans och att det därför är viktigt att agera tidigt.

Om det är så att man är hemma sjuk eller om man bryter benet eller mår psykiskt dåligt eller om man bara helt enkelt inte klarar av att vara i ett stort sammanhang på grund av olika anledningar, så är det problematiskt. Alltså en dags frånvaro från skolan är problematisk skolfrånvaro. Det är så jag väljer att se på frånvaro. /.../ Men det som vi har märkt här är att 6 timmar blir oftast fler timmar. Alltså det börjar alltid någonstans och så tickar det på. Och det är dem som vi inte lyckas fånga in tidigt som kommer få mest problem av sin frånvaro. Och det är väl det som är problematisk skolfrånvaro egentligen. Men det börjar alltid någonstans, så därför måste vi börja prata om problematisk skolfrånvaro väldigt, väldigt mycket tidigare.

- Mio

Mio fortsätter.

Om man tittar på min definition eller skolans definition så blir det ju olika.
- Mio

Charlie menar att frånvaron bör ses som problematisk när den påverkar kunskapsinhämtningen negativt.

Vi har ju någon elev som kanske inte är här mer än...har vi tur en dag i veckan, en lektion. Där har vi väldigt problematisk skolfrånvaro. Men det är ju begränsat till en eller två elever som har den typen. Sedan har vi ju elever som har upp mot mellan 20 och 30 procent kanske. Där har vi kanske fem till sex [elever] som ligger och den blir ju problematisk för den går ju ut över deras kunskapsinhämtning. För den är fortfarande så pass hög, så man är ju borta kanske en eller två dagar i veckan.
- Charlie

Samtliga informanter beskriver problematisk skolfrånvaro på varierande sätt. En del talar om antal timmar eller procentenhet, samtidigt som andra refererar till orsaker och konsekvenser.

6.2. En kombination av orsaker

Vid intervjuerna beskrivs problematisk skolfrånvaro som komplext. I en del av intervjuerna uttrycks det, medan det i andra är underförstått. En dominerande anledning till komplexiteten är att faktorerna kan härledas till flera delar av elevens liv. Oftast är det kombinationer av flera saker. Juno berättar.

Alltså om jag ska generalisera, så kan jag inte peka på en orsak. Men en kombination av NPF [neuropsykiatrisk funktionsnedsättning] eller någon form av ångestproblematik hos individen, bristfälligt bemötande eller anpassningar i skolmiljön /.../, vårdnadshavare som kanske har sina egna svårigheter av olika slag /.../ Så dem tre faktorerna i någon slags samverkan.
- Juno

6.2.1. Individen

Informanterna lyfter vissa faktorer som kan kopplas till individen. De menar att de ser neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och psykisk ohälsa som bakomliggande faktorer till problematisk skolfrånvaro. Bland intervju svaren uppkommer olika former av psykisk ohälsa så som rädsla, ångest, oro, ätstörningsproblematik, självskadebeteende och social fobi. Lo berättar.

/.../ psykisk ohälsa är ju ganska vanlig skulle jag säga. Alltså där är någonting annat som inte är bra, att eleven inte mår tillräckligt bra för att vara i skolan.
- Lo

Charlie beskriver att det kan handla om en bakomliggande diagnos, så som autism och där det utvecklade sig till en rädsla för att komma till skolan.

I ett fall som jag hade handlade det ju om att det fanns en bakomliggande diagnos, autism och det fanns en jättestor helt plötsligt, alltså det blev en stor rädsla, för att komma till skolan på grund av en massa olika faktorer som gjorde att det på vägen bara sa "krasch" en dag.
- Charlie

Även somatiska tillstånd anges i en intervju.

/.../ men jag tänker på min gamla skola var det lite blandat. Både att man inte trivdes men också att föräldrarna hade kanske inte riktigt förmågan att se till att barnet kom till skolan. Och att det i många fall började med somatiska tillstånd.

- Rayan

De riskfaktorer som nämns är när elever har svårt att klara av skolan, egen sårbarhet och att ha en NPF-diagnos. Skyddsfaktorer som lyfts är att eleven känner att den klarar av skolan, förstår syftet och att det känns meningsfullt. Mio pratar särskilt om vikten att skapa syfte och att känna mening och sammanhang i relation till skolan.

Det största problemet, alltså på den stora massan så är det att dem [eleverna] inte förstår syftet. Vi i vuxenvärlden är alldeles för dåliga på att förklara syftet med skolan. Vi säger ”du måste gå i skolan för att du ska få betyg, för att du ska komma in på gymnasiet, för att du ska kunna få jobb”. Ungdomar, alltså barn och ungdomars hjärnor fungerar inte på det sättet. Det är alldeles för långt fram för en ungdom att kunna tänka så. Och det är inte en åsikt jag har, utan det är ju så för alla ungdomar. Hjärnan är inte utvecklad för att tänka i så pass abstrakta former. Som att vi säger att ”du ska lära dig det här mattetalet eller det här mattesättet eller skriva den här uppsatsen för att du om tio år ska kunna få det jobbet du vill ha”. Barn och ungdomars hjärnor fungerar inte på det sättet. Dem kan inte konstruera den tanken och göra det till sitt eget syfte. Därför måste vi i skolan vara väldigt noggranna med att vi kontinuerligt, tydligt och i ganska korta delmål förklara vad syftet med skolan är.

- Mio

Enligt Juno är en riskfaktor också om eleven dras till normbrytande beteenden.

Jag tänker det finns ju erfarenhet av barn som hamnar snett, alltså dras till...normbrytande beteenden och kanske till och med dras in i kriminalitet och av den anledningen gör annat på skoltid, än är på skolan.

- Juno

6.2.2. Skolan

Samtliga informanter vittnar om en skolmiljö som brister. Här talar man delvis om budget, men också skolans utformning. Charlie berättar.

Skolan idag ska vara inkluderande och alla ska gå i de här stora skolorna. Men de här stora skolorna passar inte för alla elever och vissa elever skulle behöva mindre grupp och så och det är inte alltid att vi har möjlighet att liksom göra dem anpassningarna för alla elever som har behov av det.

- Charlie

En av informanterna beskriver skolan som en skyddsfaktor, samtidigt som en annan informant menar att skolan utgör en riskfaktor. Mio menar att hens uppdrag går ut på att se till att eleverna är i skolan och att dem mår bra.

För jag som skolkurator har ett ganska stort uppdrag i när det kommer till närvaro och det är ju kopplat till uppdraget att jag har ansvaret för den psykosociala hälsan. Psykisk hälsa generellt påverkas ju av att man går i skolan. Alltså skolan i sig är ju en skyddsfaktor. Så därför är ju också mitt uppdrag att se till så att barnen är här och mår bra under tiden som dem befinner sig på skolan också.

- Mio

Juno förklarar hur skolan kan vara en riskfaktor för vissa elever.

Skolan som inte har tillräckliga resurser eller inte får tillräckliga resurser och föräldrar som behöver stöd. Så det är jättesvårt tänker jag, den balansgången ”mitt barn mår dåligt, jättedåligt, men skolan säger att den måste gå till skolan... jag har den skolplikten hängandes över mig, men tvingar jag mitt barn, vilket inte alltid heller går, så mår mitt barn ännu sämre”. Så jag tänker att ja, för vissa är kanske skolan en riskfaktor för att skolan som den är uppbyggd idag är ju utmanande för barn med NPF, extra utmanande liksom.

- Juno

Gemensamt för Mio och Junos resonemang är vikten av en fungerande skolmiljö. Om man inom skolan lyckas skapa en trivsamt miljö blir skolan en plats där individen kan utvecklas och må bra, tvärtom gäller om skolan misslyckas med detta. Andra faktorer kopplat till skolmiljön är att eleven inte trivs i skolan, saknar kompisar, inte känner sig som en del av sammanhanget, får inte rätt anpassningar eller ett bristfälligt bemötande av de vuxna på skolan. Lo beskriver att hen haft enstaka fall där eleven upplevt sig varit utsatt socialt.

Har även i något enstaka fall haft konflikter antingen med lärare eller konflikter med vänner, alltså man har menat att man varit utsatt socialt.

- Lo

En annan riskfaktor enligt Lo är när eleven känner att den misslyckas i skolan.

Och sedan är det ju måluppfyllelse, elever som inte når målen har en större... alltså riskerar att inte vilja komma tillbaka till skolan för att man känner att den misslyckas.

- Lo

Andra riskfaktorer som lyfts är för högt ställda krav, utsatthet, begränsad budget och att det saknas resurser eller kompetens.

Men det [skolstress] kan ju leda till ångest som sedan leder till att den inte klarar av att gå i skolan eller att kraven inte matchar med elevens förmågor. Att man ställer för höga krav utifrån elevens egna förmågor. Och det tror jag är en riskfaktor.

- Juno

Juno berättar vidare om hur individens sårbarhet kan brista i skolmiljön.

/.../ sårbarheten hos eleven brister i skolmiljön som man inte kanske ser till att lösa på bästa sätt, av olika anledningar. Jag säger inte att det är en dålig skola som inte lyckas. Det handlar mycket om resursfördelning och resurser som skolorna tyvärr inte alltid får. Och ibland kanske det handlar om kvalitén i skolan, att den inte löser sitt uppdrag liksom, som sedan påverkar individen. Så jag har svårt att bara peka på ”ah men det är skolan, skolan är problemet”, utan det är individens sårbarhet, familjens kapacitet och resurser i kombination med skolans resurser eller bristande resurser.

- Juno

Förutom individens sårbarhet som beskrivs brista i skolmiljön, nämner Juno även familjens kapacitet. Det Juno beskriver är alltså just kopplingen mellan individen, skolan och hemmet. Skyddsfaktorerna som anges är förhållandevis många. Här talar informanterna om att eleven får de anpassningar som krävs för att kunna nå målen, att skolan lyckas förmedla syftet, goda relationer, trygga vuxna, eleven har kompisar på skolan, finns en tydlig arbetsgång i hur man

hanterar olika svårigheter, problemen fångas upp tidigt och att hela elevhälsan kopplas in när det behövs.

6.2.3. Hemmet

Hur eleven har det hemma, menar informanterna kan vara en av de bakomliggande faktorerna till problematisk skolfrånvaro. De flesta talar om ”svaga” eller ”bristande” föräldraroller, ansvar eller förmågor. Det finns också de föräldrar som kan ses som välfungerande, men som ändå brister i sitt ansvar på grund av att de är trötta och utmattade i situationen. I vissa fall kan det också handla om att föräldrarna är missnöjda med skolan och därför håller eleven hemma.

Det är svårt att få elevens röst i dem här ärendena men vi har upplevt att vi tror att det är så att det är föräldrarna som snarare håller eleverna hemma, för att föräldrarna är missnöjda med skolan.

- Lo

Risikfaktorerna som nämns är svårigheter att få i väg barnet till skolan, förändringar i hemsituationen (ex. skilsmässa), sjukskriven förälder, borta en extra dag vid sjukdom, begär ledighet för att åka på semester, föräldrarnas inställning till skolan och föräldrar som är i behov av stöd på olika sätt.

Så fort man är borta en extra dag vid sjukdom eller att föräldrarna begär ledigt för att man ska åka på semester. Alla dem här är en riskfaktor för det symboliserar tydligt för barnet att närvaro inte är viktigt. Även föräldrarnas inställning till skolan anser vi vara väldigt relevant i detta. För att om föräldrarna antingen rakt ut eller symboliskt genom att begära ledigt eller att hålla hemma, visar att skolan inte är viktig. Så är det väldigt lätt att eleven också fastnar i det /.../ till viss del skulle jag vilja säga att separationer eller förändringar i hemsituationerna också är... sedan är det skulle jag väl säga, i dem fallen är det oftast även något annat.

- Lo

De skyddsfaktorer som informanterna beskriver är att det finns ett familjenätverk, föräldrarna är motiverade och vill hitta lösningar samt att det finns en god relation mellan vårdnadshavarna och skolan. En annan skyddsfaktor är att barnet har en meningsfull fritid. Charlie berättar.

Men också kanske att man har fritidsaktiviteter, alltså att man kommer liksom ut på annat också. En hel del av dem vi ser kanske blir väldigt isolerade i hemmet, så att man inte vill göra någonting utanför heller. Man liksom bara sitter hemma, så alla dem här liksom, sociala kontakter.

- Charlie

6.3. Att främja närvaro och förebygga frånvaro

Jag har nu beskrivit vilka bakomliggande orsaker informanterna upplever finns. I denna sista del av *resultat och analys*, presenteras hinder och möjligheter i skolkuratorers främjande och förebyggande arbete med problematisk skolfrånvaro. Mycket av detta har redan kommit upp under orsaker, men det är också många av dessa som kan bli ett hinder. Resultatet visar på betydelsen av goda relationer, välfungerande samverkan, att det finns rutiner, koll på frånvarostatistiken, värdegrundslektioner, positiv skolkultur, lustfylld undervisning och att individuella anpassningar görs. Hinder som beskrivs är framför allt resursbrist och att eleverna tycker det är roligare att vara hemma.

6.3.1. Relationer och samverkan

Ett vanligt förekommande tema i intervjuerna är olika former av relationer. Det kan handla om relationen mellan elev-skolpersonal, skolpersonal-vårdnadshavare eller skolans samverkan med externa aktörer så som socialtjänsten eller barn- och ungdomspsykiatri.

När jag frågar om vad det innebär att arbeta främjande och förebyggande beskriver Mio att eleverna behöver känna sig sedda och lyssnade på. Det gäller inte enbart i situationer där problematisk skolfrånvaro förekommer, utan alla situationer.

Att man känner sig sedd och hörd och lyssnad på i alla olika situationer. Inte bara när det kommer till problematisk skolfrånvaro, utan alla skolsammanhang egentligen. /.../ Om man har trygga vuxna som man kan prata med i skolan, så är det väldigt, väldigt förebyggande och främjande för all typ av skolproblematik. Alltså dels om man har läs- och skrivsvårigheter, inlärningssvårigheter, språkliga svårigheter, någon språkstörning eller om man har någon NPF-diagnos. Det som är främjande och förebyggande är att man ska vara sedd, hörd och förstådd i skolan så tidigt som möjligt.

- Mio

Det som Mio beskriver här handlar om att lyssna på eleven, att det finns trygga vuxna på skolan och att de vuxna agerar så tidigt som möjligt när man uppmärksammar olika svårigheter. En annan informant som är inne på liknande spår är Lo. Hen beskriver också vikten av trygga vuxna.

I mitt fall är det mycket genom att vara ute och vara aktivt med eleverna. Så tänker jag att man har en relation. Man blir ytterligare en trygg vuxen, som man kan vända sig till om någonting skaver, eller om man skulle kanske, vara hemma en kort tid, att det är lättare att komma tillbaka om han har en relation till många vuxna på skolan som man känner sig trygg med.

- Lo

Juno berättar likt Lo att det är viktigt att skapa relationer mellan eleverna och de vuxna på skolan.

Vi anstränger oss som vuxna att bygga goda relationer med våra elever. Alla elever är allas elever.

- Juno

Vidare beskriver Juno att hen ibland kan agera ”den trygga vuxna”.

Ja men jag tänker absolut att kunna vara den vuxna som kanske blir den trygga vuxna. Låt säga att det är problem med övergången från hem till skola, att jag möter upp till exempel, att jag slussar in i klassrummet.

- Juno

Att skapa ”trygga vuxna” på skolan beskrivs som en möjlighet för att främja närvaro och förebygga frånvaro. Det handlar om att det finns goda relationer mellan elev och skolpersonal. En annan relation av betydelse är den mellan skolpersonal och elevens föräldrar. Lo beskriver föräldrar och vårdnadshavare som det vanligaste hindret när det kommer till att främja närvaro hos elever.

Att man känner att vårdnadshavarna inte har förtroende för skolan eller inte tror på planeringen som vi har. Och om dem inte förmedlar till sina barn att dem är trygga med oss och att barnen kommer vara trygga när dem är här. Då är det extremt svårt för oss att jobba med eleverna.

- Lo

Här beskrivs vikten av att vårdnadshavarna känner förtroende för skolans arbete med eleven. Det skulle kunna förstås som att det behöver finnas en välfungerande samverkan mellan hemmet och skolan. Charlie beskriver det på följande sätt.

Sedan tycker jag att det är viktigt just det här att man jobbar tillsammans. Att det finns en bra samverkan mellan skola och hemmet. /.../ Vi kan ju jobba med skolbiten, men vi kan inte jobba hemma. Och oftast så är det ju liksom på flera plan. Det liksom brister någonstans. Så vi behöver samverka för att det liksom ska bli bättre.

- Charlie

Utöver en välfungerande samverkan mellan skolan och hemmet, beskriver Charlie även samverkan med externa aktörer som en möjlighet i arbetet med problematisk skolfrånvaro.

Jag tycker ändå att när vi gör orosanmälningar och så att vi kan vi få till ett gott samarbete. Så är det ju en jättebra möjlighet att kunna jobba och också när vårdnadshavarna är med i det samarbetet och vi jobbar tillsammans /.../ Och också att vi har en bra samverkan om det finns en BUP-kontakt att vi har den typen av möten. Men också att vi har stöd och hjälp av X-teamet [team som kommunen erbjuder stöd från], att vi kan ansöka om stöd där och få lite mer hjälp, hur vi konkret kan gå vidare och så.

- Charlie

Extern samverkan som fungerar väl kan förstås som en möjlighet. Samtidigt kan samverkan som inte fungerar som den är tänkt, förstås som ett hinder. Mio berättar om skolans relation med socialtjänsten och BUP.

Socialtjänsten och vi har en bra relation, jag vet att dem gillar X-skolan [namnet på skolan] och vi gillar arbetet som dem gör också. Även om vi har lite olika tidsperspektiv på saker och ting. Det är ju en utmaning i sig att dem har fyra månader på sig att utreda, sedan fyra månader på sig att tillsätta en insats och sex månader på sig att tillsätta en uppföljning. Vi jobbar ju utifrån en treårsplan här, att eleverna som går i den här skolan ska ha betyg i årkurs 9. Det är ju det som är utmanande när det kommer till socialtjänsten. Men utöver det så tycker jag att vi har ett jättebra samarbete med just socialtjänsten. Samverkan med barn- och ungdomspsykiatrien däremot är ju väldigt, väldigt svår. Dem har ju varken resurser eller möjligheter att samverka med oss på det sättet som vi hade önskat i alla fall, med elever som vi upplever har NPF-diagnoser.

- Mio

6.3.2. Rutiner

När jag frågar informanterna vilka möjligheter de ser i att arbeta främjande och förebyggande med problematisk skolfrånvaro, nämns rutiner. Juno menar att det inom kommunen finns tydliga rutiner, förhållningssätt och stödmallar. Hen beskriver tydliga rutiner som en förutsättning för att arbetet ska bli bra. Det är också viktigt att alla på skolan ska kunna följa rutinerna, alla från pedagog till rektor, menar Juno. Trots att det finns tydliga rutiner, menar Lo att skolan ändå behöver anpassa efter varje enskild elev.

/.../ så man behöver inte sitta på varje skolenhet och uppfinna hjulet, utan det finns, det finns direktiv för hur vi ska jobba. Och det är rätt skönt. Men sedan är det ändå så att man ändå måste anpassa det efter varje enskild elev och det är inte helt enkelt alltid. Men det finns färdiga mallar och protokoll, som man ska fylla i med frågor och så. Så det finns lite redan och det är positivt.

- Lo

Lo tycker att det är positivt att det finns färdiga mallar att utgå ifrån. Men beskriver samtidigt att det kan vara svårt att lyckas anpassa efter enskilda elever. Utöver färdiga mallar, beskrivs även koll på frånvarostatistiken som en möjlighet att arbeta förebyggande.

Alltså jag tänker någonstans att det är ett pågående arbete hela tiden. Som vi ska följa och sedan att vi hela tiden tar ut rapporter också och det kanske är förebyggande, jag vet inte, liksom för att se hur frånvarostatistiken ser ut för elever och att vi har koll på att frånvaron inte blir högre och att vi också har koll på vart vi befinner oss i ärenden. Om frånvaron stiger till exempel.
- Rayan

Rayan beskriver även att det är viktigt att lärarna ser frånvaron.

Jag vet att min rektor var väldigt tydlig med att det är viktigt att lärarna är införstådda och ser frånvaron. Så att man inte låter det gå för långt.
- Rayan

Även Mio menar att det är viktigt att se frånvaron. På så vis kan man också agera tidigt.

/.../ ha ögonen öppna och inte bara låta saker och ting rulla på, utan agera tidigt.
- Mio

6.3.3. *Trivsel och trygghetsskapande arbete*

Att skapa trivsel och trygghet bland eleverna är en förutsättning för att de ska vilja vara i skolan. Det kan göras på olika sätt. Jag nämnde tidigare att trygga vuxna på skolan beskrivs som viktigt. Något annat som förklaras som främjande och förebyggande är värdegrundslektioner och kränkingsarbete.

Charlie berättar att de på hans skola har värdegrundslektioner varje vecka.

/.../ där vi planerar färdiga värdegrundslektioner till alla på skolan varje vecka, så alla har det schemalagt, alla våra klasser. Just det här för att öka trivseln och hur vi ska vara mot varandra och att alla ska trivas här och tycka att det känns bra och tryggt liksom.
- Charlie

Ett annat sätt för att skapa trivsel är arbetet med kränkningar. Enligt Rayan kan värdegrundslektioner vara en del i att förebygga kränkningar. Men menar också att kränkningar händer och att det handlar om att ha en gemensam gång bland personal i hur det ska bemötas.

/.../ till exempel med vårt kränkingsarbete. Det händer ju, men vi har hela tiden ett förebyggande arbete genom att vi har värdegrundslektioner, vi har en gemensam gång i personalen hur vi bemöter det.
- Rayan

Juno menar att det vid konflikter mellan elever är viktigt hur man hanterar det. Hen nämner elevdelaktighet.

[nämner ett exempel] ”ah men vi har sett en tendens till oerhört mycket konflikter och bråk på fotbollsplanen”. Då måste vi jobba dels åtgärdande, lösa konflikterna och sedan också jobba förebyggande. Jaha, ”varför uppstår det?”, ”hur kan vi minimera?”, ”är vi tillräckliga vuxna där ute?”, ”hur pratar vi med barnen om vad som gäller på...hur gör vi dem...jag tänker

förebyggande är mycket elevdelaktighet. Så lätt för oss vuxna att säga ”ni får inte göra, ni får inte, såhär ska det va”. Men vi involverar eleverna: ”okej, vi har ett problem, hur tycker ni att vi ska lösa det så att det blir trivsamt för alla?”.

- Juno

Ett hinder för trivseln är däremot upprepade kränkningar. Det kan leda till att elever känner sig utsatta.

Och sedan kan ju hinder också vara som sagt om eleven upplever att den är utsatt i skolan, och man liksom...skolan arbetar med det men det blir kanske ändå inte den förändringen som man önskar.

- Charlie

Här menar Charlie att skolan kan försöka motverka elevens utsatthet, men att det inte alltid hjälper.

6.3.4. Skolmiljö

Att arbeta främjande och förebyggande mot problematisk skolfrånvaro i skolmiljön handlar om att skapa en positiv skolkultur och att främja välmående. De hinder som informanterna upplever handlar om resursbrist och att eleverna tycker det är roligare att vara hemma.

Vi jobbar ju med rutiner, vi jobbar med trivsel på skolan, vi jobbar med att det ska vara en bra miljö här, vi jobbar med samverkan med vårdnadshavare. Alla dem här sakerna vi gör för att vi ska skapa en skolkultur här som är bra och att eleverna vill vara i skolan.

- Charlie

Juno beskriver hur de på hans skola arbetar med att skapa ”vi-stärkande” känsla till skolan.

Alltså främjande arbete för mig är ju sådant vi vet är bra för alla. Sådant som är positivt. I en skola kan det handla om till exempel, jag säger inte att vi gör allt, men välgående faddersystem, där äldre möter yngre i olika sammanhang. Ehm...ja men sådan här gemensamma, övergripande skol-aktiviteter. Vi-stärkande skolkänsla liksom. Det tänker jag är främjande.

- Juno

Förutom möjligheterna att försöka skapa en positiv skolkultur och vi-stärkande känsla, beskrivs resursbrist som ett hinder.

Vi vill alltid ha mer folk i skolan *skratt*, men i detta fall vill vi ju det extra mycket. Många andra skolor har elevkoordinatorer, exempelvis. Det har tyvärr inte vi. Och därför har vi inte folk som kan jobba mer aktivt med det [problematiske skolfrånvaro]. Så det är tyvärr lite en resursfråga.

- Lo

Juno menar likt Lo att det råder en resursbrist på skolan och att man inte kan jobba lika intensivt som man hade önskat.

Hinder kan absolut vara resursbrist på skolorna, att man inte kan jobba så intensivt med varje elev eller varje ärende som man kanske hade velat. Ehm...tycker ändå att vi har ganska bra kompetens just kring problematisk skolfrånvaro, vad som krävs men att vi kanske inte alltid kan göra det så intensivt som vi kanske hade velat.

- Juno

Slutligen beskriver två av informanterna [som arbetar med äldre elever] att det i dagens samhälle är roligare att vara hemma.

/.../ Dels för att vi har väldigt många push- och pullfaktorer som vi kallar det. Ehm...och då pratar vi ju tilldragande orsaker till skolan, eller tilldragande orsaker till hemmet. Och som vårt samhälle är utformat nu så är det ju mer tilldragande för elever att vara hemma än att vara i skolan. Och då kan man ju jämföra det med min egen skoltid. Det var inte så kul att vara hemma. Man hade sina kalle anka pocket och lite leksaker och tv en timma om dagen. Så är det ju inte för barn och ungdomar idag. Nu kan man ju leva hela sitt liv hemma utan att lämna hemmet ens. Ehh...och det är ju den verkligheten som dem lever i. När det inte finns tillräckligt med tilldragande faktorer till skolan, så stannar många hemma.

- Mio

Lo beskriver samma fenomen på följande sätt.

Det är ju rätt roligt att vara hemma för ganska många tonåringar idag. Alltså dem kan ändå ha kontakten med sina vänner här, inte fysiskt, men digitalt. Dem har spelen på datorerna. Alltså många, färre och färre ungdomar är ju ute och om man då istället för att gå till skolan kan sitta hemma och spela eller vad man nu gör, kollar på serier eller film...alltså det är...vi konkurrerar med ganska starka grejer. Jag tror att de flesta vuxna också vissa dagar hade hellre varit hemma och gjort det än att gått och jobbat. Så att vi pratar väldigt ofta när vi pratar med föräldrar om att det måste vara tråkigt och vara hemma. Alltså är man hemma och är sjuk är det en sak, men är man hemma för att man inte pallar, stäng av internet, ta telefonen, ta datorn, för att det ska inte vara kul att vara hemma.

- Lo

6.3.5. Lärandemiljö

Främjande och förebyggande arbete kopplat till lärandemiljön beskrivs handla om att skapa en lustfylld undervisning och att ge rätt anpassningar. Charlie berättar om vikten av lustfylld undervisning och hur hen tillsammans med en lärare på skolan arbetar med inkluderande beteendestöd.

[beskriver vad främjande arbete innebär] Att vi har lustfylld undervisning, att vi har en anpassad undervisning för dem eleverna som behöver det. Att vi har undervisning på rätt nivå. Till exempel, jobbar jag och vår förstelärare med ett arbete som heter IBIS, inkluderande beteendestöd i skolan.

- Charlie

Juno beskriver likt Charlie också vikten av att göra anpassningar. Juno menar att det är en del i det förebyggande arbetet.

Då tänker jag anpassningar, alltså anpassningar och extraanpassningar. Vi jobbar med något som heter "ledning och stimulans" i klassrummen. Tydlig struktur, tydlighet, "vad ska jag göra?", "med vem ska jag göra?", "hur länge ska det pågå?", "vad ska jag göra efter?", "vad behöver jag för material?". Dem frågorna ska liksom vara besvarade i undervisningen, för att förebygga ovisshet kring dem frågorna. Det är avgörande frågor för att "jag ska känna mig trygg och kunna delta på en lektion". "Tillgänglig lärmiljö", heter det också ibland. Så att vi liksom bygger upp skoldagen på ett sätt som är inkluderande och tillgängligt för alla, i synnerhet dem som kanske har det lite svårare att vara i skolan.

- Juno

7. Analys

I det här avsnittet analyseras studiens resultat. Inledningsvis sätts resultatet i relation till tidigare forskning, därefter Bronfenbrenners (1979) utvecklingsekologiska teori.

7.1. Studiens resultat och tidigare forskning

Resultatet i den här studien visar att orsakerna bakom problematisk skolfrånvaro är många. Orsakerna kan härledas till individen, skolan och hemmet. I skolkuratorers främjande och förebyggande arbete beskrivs framför allt goda relationer, välfungerande samverkan och rutiner, trygga vuxna samt anpassningar i lärandemiljön.

Hur problematisk skolfrånvaro beskrivs får konsekvenser för hur man förhåller sig till fenomenet (Heyne et al. 2019). I intervju svaren framkommer vissa skillnader. En del har en tydlig bild av vad problematisk skolfrånvaro innebär, medan andra har svårare att definiera det. Om en gemensam definition saknas, blir det svårt att på rätt sätt förstå, bedöma och ingripa (Heyne et al. 2019). Av resultatet går det framför allt att se skillnader i förståelsen skolkuratorer emellan. Men skillnad mellan andra aktörer beskrivs också. En informant förklarar att det finns en skillnad i hur hen själv och "skolan" definierar problematisk frånvaro. Vidare menar samma informant att man behöver prata om problematisk skolfrånvaro tidigt. Detta är något som även Guerra och Bright (2021) lyfter och menar att tidigt uppmärksammande är nödvändigt för att kunna bidra med effektiva insatser.

Orsakerna bakom skolfrånvaro härleds till en icke anpassad skolmiljö, där ångest och somatiska besvär blir ett symptom (Guerra & Bright 2021 och Elsherbiny 2017). Även psykiatrisk diagnos (Guerra & Bright 2021) och attityden till skolan (Ekstrand 2015) förstås som bakomliggande orsaker. När man i andra studier har tillfrågat vilka faktorer elever och föräldrar ser bakom frånvaron, har svaren fokuserats på orsaker relaterade till skolan. Här nämns skolans utformning, lärare som inte är engagerade i eleven, ostimulerande lektioner, dålig trivsel i klassrummet och att ingen på skolan bryr sig om eleven är borta (Ekstrand 2015). Samtliga av dessa orsaker, återfinns i den här studiens resultat. Vidare beskriver tidigare forskning (Guerra & Bright 2021) faktorer kopplade till elevens föräldrar. Här handlar det om föräldrar med psykisk ohälsa och stressfaktorer inom familjen. Stressfaktorerna är fattigdom, arbetslös förälder och förekomst av våld (Guerra & Bright 2021). Informanterna beskriver bristande föräldraroller och föräldrar som är i behov av stöd. I dessa uttryck skulle psykisk ohälsa och våld kunna innefattas. Vidare lyfter forskningen att "skolan" (ledning, elevhälsa och lärare) menar att orsakerna ligger hos föräldrarna och hemmaförhållanden. I dessa uttryck skulle egentligen allt som informanterna uppger gällande hemmasituationen kunna inbegripas.

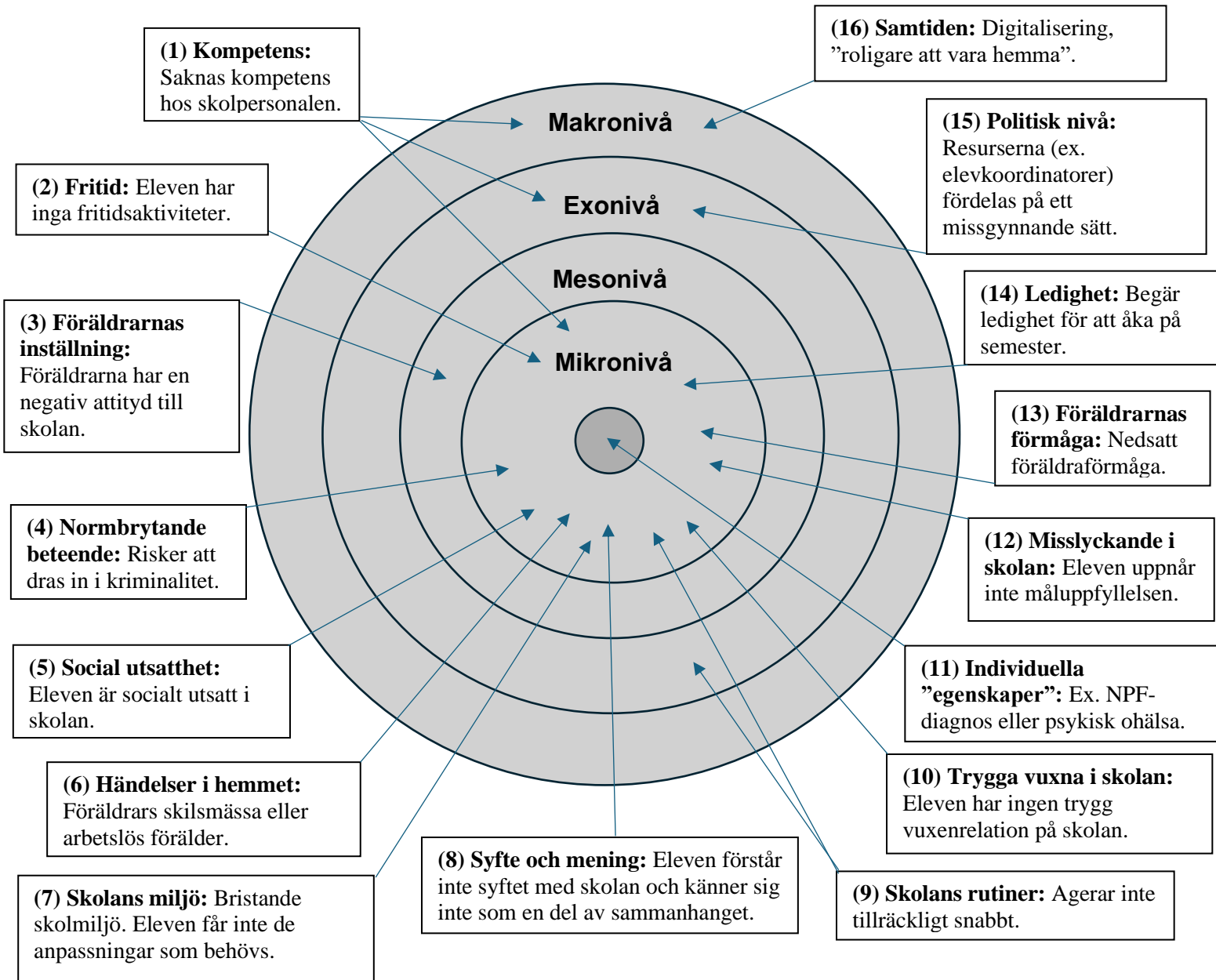
I tidigare studier beskrivs skolmiljön, mobbning och föräldrar med psykiska problem som hinder. Vidare beskrivs tidigt uppmärksammande, samverkan, positiv syn på skolan och goda relationer som möjligheter. Allt detta är saker som informanterna i denna studie också belyser. Några av informanterna berättar om hur dem arbetar relationsskapande och att vara ännu en trygg vuxen på skolan. Att ha en god relation till sin lärare och att man upplever stöd från vuxna på skolan, ses som "dragande" faktorer till skolan (Ekstrand 2015). Guerra och Bright (2021) beskriver hur skolkuratorer kan arbeta med elever som upplever ångest inför att vara i skolan. Här förklaras tre nivåer. 1. Riktat sig till gruppen, ex. klassrumslektioner, 2. Psykologiska metoder, ex. justeringar i klassrumsmiljön och 3. Individinriktat, ex. rådgivningssamtal. I den här studiens resultat framkommer ett liknande resultat.

Informanterna berättar hur de på olika sätt kan arbeta främjande och förebyggande. Ett sätt att arbeta på gruppnivå, är genom värdegrundslektioner. Vidare berättar informanterna att lärandemiljön är viktig och att de därför behöver arbeta med att skapa en lustfylld undervisning samt att anpassa vid behov. Att arbeta främjande och förebyggande brukar innebära att arbeta på gruppnivå. Vid åtgärdande arbete sker det på individnivå. Det blir därför svårt att i den här studien undersöka hur ett åtgärdande arbete ser ut vad gäller problematisk skolfrånvaro, även om man kan se tendenser till det i delar av intervjuvaren.

7.2. Problematisk skolfrånvaro och Bronfenbrenners teori

Enligt informanterna beror problematisk skolfrånvaro sällan på en enskild orsak. Frånvaron behöver därför förstås genom flera bakomliggande faktorer. Nedan används Bronfenbrenners (1979) teori för att illustrera orsakerna. Det ska förtydligas att detta är min egen teoretiska tolkning utifrån intervjuvaren.

Pilarna visar inom vilket/vilka system som jag anser att orsaken främst utspelar sig inom.



Figur 2. Bronfenbrenners system i relation till problematisk skolfrånvaro (egen tolkning).

Utifrån studiens teoretiska ansats kan Bronfenbrenners (1979) teori om människors utveckling användas för att förstå individers förutsättningar. Den utvecklande individen bör förstås som en föränderlig enhet där omgivningen spelar en betydande roll. Samtidigt är flera miljöer aktuella, eftersom individen rör sig över flera arenor. För att följa Bronfenbrenners (1979) teori behöver skolkuratoren alltså vara medveten om att 1: Individen är föränderlig och påverkas av sin omgivning, 2: Interaktionen med omgivningen sker ömsesidigt, och 3: Den utvecklingsmässiga processen bör inte begränsas till en miljö, utan det finns flera miljöer.

Jag kommer nu i en mer utförlig analys att beskriva hur orsakerna i figur 2 kan förstås. Eftersom vissa orsaker går in i varandra har jag valt att dela upp innehållet i sju olika teman. I texten refereras det till siffrorna i figuren.

7.2.1. Normer och attityder till skolan

I resultatet beskrivs hur olika attityder till skolan påverkar elevens närvaro. Inledningsvis kan det handla om föräldrarnas inställning (3) till skolan, hur föräldrarna antingen verbalt eller symboliskt uttrycker att skolan inte är viktig. Det kan grunda sig i att föräldrarna är missnöjda med skolan och därav håller barnet hemma. Det kan även handla om att föräldrarna begär ledigt (14) för att åka på semester. I de fallen kan föräldrarnas attityder till skolan, påverka hur eleven uppfattar skolan. Ett annat exempel på attityder, är skolpersonalens vilja att skapa positiv syn på skolan genom gemensamma aktiviteter. Att eleverna känner syfte och mening (8) beskrivs också som ett sätt att få eleverna till att vilja vara i skolan. Det skulle även kunna handla om hur elever emellan pratar om skolan, samt vad samhället anser. En av informanterna beskriver även normbrytande beteenden (4) som en risk för att dras in i kriminalitet, vilket blir en orsak till frånvaron. Normer och attityder till skolan kommer alltså från flera olika håll och syns på flera av Bronfenbrenners (1979) nivåer.

Föräldrarnas åsikter om skolan, skolans försök till att skapa en positiv skolkultur, attityden elever emellan och normbrytande beteenden kan beskrivas tillhöra mikrosystemet. Tillsammans utgör de individens mesosystem. Samhället kan beskrivas som ett makrosystem. Det går inte helt säkert att säga vem eller vilkas attityd individen kommer att ta efter. För att följa Bronfenbrenners (1979) teori bör attityder och normer förstås som en del i en rad andra faktorer.

7.2.2. Individens sårbarhet

Något som lyfts vid intervjuerna är individuella orsaker. Det kan handla om att eleven har en NPF-diagnos eller psykisk ohälsa (11). En av informanterna berättar om hur vissa sårbarheter hos eleven kan brista i skolmiljön (7). En NPF-diagnos skulle kunna innebära utmaningar i skolmiljön och om inte rätt anpassningar ges, riskerar eleven att tappa intresset för skolan. Det skulle också kunna bli att eleven börjar känna ångest inför att gå till skolan. Psykisk ohälsa kan kopplas till många saker. Det kan vara ett symptom av en ohållbar skolmiljö, att eleven är socialt utsatt (5) eller något annat som inte egentligen är kopplat till skolan (ex. händelser i hemmiljön).

Här blir samspelet mellan individens olika miljöer tydligt. En av informanterna beskriver hur elevens sårbarhet brister i skolmiljön (på grund av ex. resursfördelning) och att även familjens kapacitet styr. I det här sättet att se på orsakerna bakom frånvaron, blir hela Bronfenbrenners (1979) system aktuellt. Enligt Bronfenbrenner (1979) bör individen förstås utifrån dennes miljö. Med ett sådant resonemang är alltså inte själva NPF-diagnosen eller psykisk ohälsa problemet, utan det är den omkringliggande miljön som orsakar problem (-atisk skolfrånvaro).

7.2.3. Hem och fritid

Vid intervjuerna lyfts flera orsaker kopplade till hemmiljön och fritid (2). Händelser i hemmet (6) och fritidsaktiviteter tillhör mikronivån. Det som händer här påverkar andra miljöer. Detta är något som synliggörs i resultatet.

Bristande, svaga föräldraroller eller en nedsatt föräldraförmåga (13) beskrivs som ett hinder i skolkuratorernas arbete. Det kan påverka möjligheten till att skapa en god relation mellan föräldrar och skolpersonal (meso). Men det kan också innebära ett lidande hos eleven och som visar sig i skolmiljön. Vidare beskriver informanterna att de även mött föräldrar som kämpar, men där de känner sig slutkörda och därmed brister i sin förmåga. Andra faktorer kopplat till hemmet kan också vara föräldrarnas arbetslöshet eller skilsmässa. Slutligen beskrivs även vikten av en meningsfull fritid. Som skolkurator är det därför viktigt att se helheten i barnets liv. Det räcker alltså inte alltid att enbart se hur eleven har det i skolan.

7.2.4. Goda relationer och samverkan

Att ha goda relationer beskrivs som en skyddsfaktor och ett sätt att främja närvaro. Utifrån Bronfenbrenners (1979) teori är interaktionen mellan människor avgörande för individens utveckling. Interaktion innebär också relationer. I det här fallet handlar det framför allt om relationerna i mesosystemet (skolan och hemmet). Här tänker jag på alla former av interaktioner: elev-elev, elev-skolpersonal, elev-förälder och förälder-skolpersonal. En riskfaktor som beskrivs är om eleven känner sig socialt utsatt (5) av andra elever. Att vara i konflikt med klasskompisar eller en vuxen på skola, beskrivs också som riskfaktorer. Samtidigt förstås trygga vuxna (10) som en skyddsfaktor. Därför behöver skolkuratorerna arbeta främjande med att skapa goda relationer. Det kan ske genom exempelvis värdegrundsarbete.

En annan skyddsfaktor som beskrivs är välfungerande samverkan. Vad gäller samverkan kan man tala om intern och extern. Den interna sker inom skolans organisation och kan till exempel vara elevhälsans gemensamma arbete kring en enskild elev. Eftersom individen inte är delaktig under elevhälsans möten, tillhör det exosystemet. Extern samverkan är relationen mellan skolpersonal och utomstående aktörer, så som socialtjänsten eller BUP. I intervjuerna beskrivs samverkan med dessa aktörer som en möjlighet att hjälpa eleven. Men det kan också ses som ett hinder, i de fall då samverkan inte fungerar som önskat. En av informanterna beskriver att skolan och socialtjänsten arbetar efter olika tidsramar, vilket kan hindra en välfungerande samverkan. Relationen mellan skolan och externa aktörer skulle kunna tillhöra både exo- och mesosystemet. Individen kan ha kontakt hos båda och miljöerna utgör då ett mesosystem. I de fall individen inte är med i samtalen, sker detta på exonivå. Eftersom båda kontakterna påverkar elevens liv, är det viktigt att personerna inom respektive miljö kommunicerar och att det görs på ett sätt som gynnar eleven. Extern samverkan kan också handla om skolpersonalens och/eller socialtjänstens relation med föräldrarna. Vilket ökar komplexiteten ytterligare. Om föräldrarna inte är motiverade till att ta emot socialtjänstens insatser, kan det bli svårarbetat för skolan. Socialtjänsten har tillgång till individens hemmiljö, på ett sätt som skolkuratorer inte har. Samtidigt kan faktorer i hemmiljön påverka hur eleven har det i skolan. På så vis blir det tydligt hur alla miljöer interagerar med varandra. Vi kan på det sättet också förstå varför goda relationer och en välfungerande samverkan är betydelsefullt.

7.2.5. Kompetens, resurser och rutiner

Skolpersonalens kompetens (1), skolans resurser (15) och rutiner (9) beskrivs påverka individens möjligheter till närvaro. De tillhör flera av nivåerna. Kompetensen visar sig på individens mikronivå, men kommer egentligen uppifrån, dvs. från exo och/eller makro. Vilken kompetens skolpersonalen ska ha, avgörs på en nivå som individen inte har direkt kontakt med. Det kan handla om hur kraven för rekrytering är utformade eller vad som ingår i exempelvis lärarprogrammet. En av informanterna uttrycker vikten av att hjälpa eleverna i att skapa syfte (8) med skolan. För att stötta eleverna i en sådan process krävs en viss form av kompetens. Valfungerande rutiner beskrivs som en möjlighet i skolkuratorernas arbete. Informanterna talar även om resursfördelning. Fördelningen av resurser (ex. elevkoordinator) sker likt kompetenskraven, på högre nivåer. Om det finns rätt kompetens, resurser och valfungerande rutiner kan det ses som en möjlighet att främja närvaro och förebygga frånvaro. Vid ett sådant arbete sker insatserna på individens mikronivå.

7.2.6. Lärande

Informanterna beskriver orsaker som kan kopplas till lärandemiljön: eleven får inte de anpassningar som den behöver, eleven förstår inte syftet (8) med skolan och eleven klarar inte av att uppnå målluppfyllelsen (12). Detta menar informanterna är riskfaktorer. Samtliga orsaker sker inom elevens mikrosystem. En av informanterna menar att om eleven inte förstår syftet, kan det resultera i ångest och oro. Att hjälpa eleven med att skapa syfte, kan förstås som ett sätt för skolkuratorer att arbeta främjande och förebyggande. Enligt en annan informant kan en icke-anpassad lärandemiljö riskera att framkalla oro hos eleverna. Ett sätt att undvika detta, är genom tydliggörande pedagogik. Hur skolpersonalen förhåller sig till eleven, får alltså konsekvenser för dess utveckling (Bronfenbrenner 1979).

7.2.7. Digitalisering

Två av informanterna berättar om hur digitaliseringen (16) påverkar elevernas förmåga till närvaro. Gemensamt för dessa informanter är att de arbetar med äldre elever (årskurs 6-9). De menar att det är roligare att vara hemma idag, i jämförelse med förr. När eleverna är hemma kan de kolla på film och spela. Dem kan även ha kontakt med sina klasskompisar som befinner sig i skolan. Informanterna menar att detta kan vara en del i förståelsen av skolfrånvaron. Resonemangen skulle kunna kopplas till Bronfenbrenners (1979) makrosystem. Systemet utgörs av den samhällsliga miljö som individen växer upp i. Det vill säga den kultur som råder.

8. Avslutande diskussion

I det här avsnittet diskuterar jag studiens resultat, metod samt ger förslag på vidare forskning. Syftet är att knyta ihop arbetet och ge några avslutande reflektioner.

8.1. Resultatdiskussion

Resultatet i den här studien har flera likheter med tidigare forskning. Skillnaden är egentligen att det här arbetet fokuserar på skolkuratorns perspektiv. Enligt tidigare forskning (Heyne et al. 2019) finns det flera olika perspektiv på fenomenet. Det vore intressant att i en annan studie jämföra dessa perspektiv med varandra. Kanske skulle det kunna ge insikt i hur olika professioner bemöter och hanterar problemet. Samtidigt tror jag det är bra att bedriva mer målgruppsinriktad forskning också. Det möjliggör en djupare analys av just de mekanismer som finns inom enskilda professioner.

I den här studien är syftet att undersöka skolkuratorers perspektiv. Första frågeställningen består av två frågor i en. Tillsammans syftar de till att skapa en förståelse i hur skolkuratorerna tolkar fenomenet och vilka bakomliggande faktorer de anser finns. Min ingång i det här arbetet var att frågorna skulle komplettera varandra. Jag tänkte för att kunna definiera problematisk skolfrånvaro, behövs också en förståelse för dess orsaker. Men under studiens gång har jag förstått att all frånvaro kan ses som problematisk, eftersom den tenderar att bli mer. Även om samtliga informanter i helhet uppger liknande intervjusvar, förekommer vissa skillnader. Min teori är att skillnaderna bland annat kan förstås utifrån att informanterna arbetar med olika årskurser, områden och skolor. Det innebär att antalet frånvarande elever samt orsaker kan variera. Studiens andra frågeställning handlar om skolkuratorernas arbete i relation till fenomenet. Även här inser jag i efterhand att jag hade en viss ingång som senare kom att ifrågasättas. Främjande och förebyggande arbete har varsin enskild definition. Jag tänkte därför delat upp dessa. Men under intervjuerna förstod jag att kuratorerna i praktiken sällan skiljer på arbetssätten. Det är heller inte alltid dem reflekterar över det i situationen, vilket arbetssätt dem tillämpar. En avslutande reflektion är att jag anser att studiens resultat har varit mer utmanande att sammanställa än jag hade trott. Många av intervjusvaren går in i varandra. Ett exempel är att orsakerna inte bara är orsaker i sig, utan kan även förstås som hinder. Detta var något som några av respondenterna också kunde reagera på. Samtidigt upplever jag mig ändå ha fått in flera intressanta svar. Trots att vissa intervjufrågor gick in i varandra, möjliggjorde dem extra utrymme för informanterna att vrida och vända på fenomenet.

8.2. Metoddiskussion

Val av metod bör återspegla studiens syfte och frågeställningar (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2023). Det jag undersöker handlar om hur skolkuratorer ser på fenomenet problematisk skolfrånvaro och hur de arbetar med det. Det kändes därmed givet att intervjua just denna målgrupp. En styrka med intervjuer är att de går relativt snabbt att utföra och att man får ett brett material. En svaghet är däremot att intervjun är ett resultat av ett samtal från ett visst tillfälle, där det som sägs kan ge andra syften än vad intervjuaren tänkt sig eller kan förstå. För att undanröja det problemet skulle intervjuerna kunna kompletteras med andra metoder så som observation (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2023). Med tanke på den här studiens tidsram var några kompletterande metoder däremot inte aktuellt.

Förutom metodens styrkor och svagheter, bör även tillförlitlighet diskuteras. Samtliga informanter arbetar inom samma kommun och har därmed liknande ramar (ex. rutiner) att förhålla sig till. Om samma studie skulle genomföras i en annan alternativt flera kommuner, skulle resultatet kunna bli annorlunda. Något som jag däremot förstod var att skolorna har en varierande budget och därmed olika förutsättningar för att arbeta med problemet. En annan sak att beakta är att skolkuratorerna jobbar med olika åldrar (årskurs F-9). Det innebär att frånvaron kan behöva förstås och behandlas på varierande sätt. Även skolkuratorernas personliga förutsättningar kan analyseras. Tabell 1 består utav en översikt av informanterna. Här redovisar jag antal år som skolkurator, utbildning och andra arbetslivserfarenheter. Vad gäller utbildning har 4 av 5 informanter en socionomexamen, varav 1 av 5 har en magister i socialt arbete (med inriktning på verksamhetsutveckling). Här beskrivs även vad informanterna har arbetat med tidigare. Samtliga har erfarenhet av att ha arbetat med barn och unga innan de blev skolkuratorer. Utöver detta skulle också ålder och kön kunna räknas som personliga förutsättningar. I syfte att skydda informanternas integritet kommer jag däremot inte att ingå en djupare diskussion i det. Men jag tänker att kombinationen av förutsättningar påverkar hur skolkuratorerna väljer att arbeta och förhålla sig till problemet. En annan sådan sak kan även vara antalet elever och därmed hur arbetsbelastningen ser ut, men det skulle istället riskera att bli en diskussion kring arbetsmiljö och organisering.

8.3. Förslag på vidare forskning

Vid sökning av vetenskapliga artiklar, förstod jag att det i dagsläget finns en begränsad andel forskning vad gäller skolkuratorers upplevelser av fenomenet. Den här studien ger endast fem skolkuratorers upplevelser och är dessutom begränsad till en kommun. För att kunna dra gedigna slutsatser krävs en mer omfattande studie. Min förhoppning är däremot att denna studie ska ge inblick i hur några inom denna grupp ser på problemet och öppna upp ett intresse för vidare studier.

I inledningen av det här arbetet förklarade jag att det finns ett brett spektrum av begrepp och perspektiv på frånvaro. Olika professioner tolkar frånvaron på olika sätt. En av informanterna i denna studie menar att det saknas en formell gräns för när frånvaron bör klassas som problematisk. Samtidigt menar en av Sveriges främsta forskare på ämnet, att vi borde införa nationell frånvarostatistik (SOU 2016:94). Här syns ett behov av kartläggning, där det på sikt kan ge djupare förståelse i problemet. Jag tänker mig en frånvarostatistik där man också registrerar orsaken till frånvaron (i den mån det går). Samtidigt tror jag att skolnärvaroarbetet alltid kommer behöva ske på flera nivåer. Detta eftersom orsakerna är många och rör sig inom olika delar av elevens liv. I studiens resultat framgår vikten av trygga vuxna. En av informanterna uttrycker även att dem alltid vill ha mer personal till skolan. Jag tänker att det visar på att det finns ett behov. Något annat jag nämnde i inledningen var att skolfrånvaron har ökat. Det vore intressant att förstå varför. *Kan det kopplas ihop med den tid vi lever i?* Två av informanterna nämnde att eleverna med sina mobiler och datorer lever under andra förhållanden än förr. Idag går det till exempel att enkelt hålla kontakt med sina vänner i skolan, utan att man själv behöver befinna sig där. Kanske går det att forska kring *sambanden mellan det digitaliserade samhället och problematisk skolfrånvaro?*

Avslutningsvis tror jag att uppföljningar är viktigt. Det behövs för att utvärdera och se hur man bör arbeta i framtiden. Här tänker jag att dem som märker av olika insatsers resultat bäst, är eleverna själva. *Hur anser dem att skolkuratorns och/eller annan skolpersonals arbete har påverkat dem? När lyckas skolpersonalen i sitt arbete? Och vad krävs för att eleverna ska må bra och vilja vara i skolan?*

Referenser

Akademikerförbundet SSR. *Skolans psykosociala expert*. Tillgänglig på:

<https://akademssr.se/ion-karriar/yrkesfragor/socionom/skolkurator> [Hämtad 2025-03-09].

Andersson Gunvor. (2013). Utvecklingsekologi och sociala problem, I: Meeuwisse Anna & Swärd Hans. (red.) *Perspektiv på sociala problem*. 2., omarb. utg. Stockholm: Natur & kultur.

Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter (2009). Stockholm: UNICEF Sverige.

Bronfenbrenner Urie. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Bryman Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 3. Liber.

Ekstrand Britten (2015). What it takes to keep children in school: a research review. *Educational Review*, 67 (4): 459-482.

Elsherbiny Mohamed Moham (2017). Using a Preventive Social Work Program for Reducing School Refusal. *Children & Schools*, 39 (2): 81-88.

Eriksson-Zetterquist Ulla & Ahrne Göran (2023). Intervjuer. I: Ahrne Göran & Svensson Peter (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Upplaga 3. Stockholm: Liber.

Forsell Tobias (2020) "Man är ju typ elev, fast på avstånd". *Problematisk skolfrånvaro ur elevers, föräldrars och skolpersonals perspektiv*. Doktorsavhandling. Umeå: Cityprint i Norr AB.

Gren-Landell Malin (2023). *När barn och unga är borta från skolan: Socialt arbete med skolfrånvaro och studieavbrott*. Upplaga 1. Lund: Studentlitteratur.

Guerra Jillian & Bright David (2021). Anxiety-Based School Refusal: Implications for School Counselors. *Journal of School Counseling*, 19 (33): 2-23.

Hamadi Selina-Eckhoff, Furenes May-Irene & Havik Trude (2024). A Systematic Scoping Review on Research Focusing on Professionals' Attitudes toward School Attendance Problems. *Education Sciences*, 14 (66): 2-24.

Havik Trude & Ingul Jo-Magne (2021). How to Understand School Refusal. *Frontiers in Education*, 6: 1-11.

Heyne David, Gren-Landell Malin, Melvin Glenn & Gentle-Genitty Carolyn (2019). Differentiation Between School Attendance Problems: Why and How? *Cognitive and Behavioral Practice*, 26 (1): 8-34.

Hjelte Jan (2020). Skolkuratorers ansvarsområden vid intern och extern samverkan. I: Isaksson Cristine, Blom Björn & Nygren Lennart (red.). *Socialt arbete i skolan: villkor, innehåll och utmaningar*. Upplaga 1. Lund: Studentlitteratur.

IFSW, International Federation of Social Workers (2014). *Global definition of social work*. Tillgänglig på: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> [Hämtad 2025-03-11].

Jacobsson Kerstin & Seing Ida (2013). En möjliggörande arbetsmarknadspolitik? Arbetsförmedlingens utredning och klassificering av klienters arbetsförmåga, anställbarhet och funktionshinder. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 19 (1): 9-24.

Jansson Per, Evertsson Lars & Perlinski Marek (2021). Skolkurator sökes – skolhuvudmäns beskrivning i platsannonser av skolkuratorns uppdrag, arbetsuppgifter, organisation, kvalifikationer och färdigheter. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 28 (3): 289-312.

Johansson Malin (2020). Socialt arbete med kränkningar i skolan. I: Isaksson Cristine, Blom Björn & Nygren Lennart (red.). *Socialt arbete i skolan: villkor, innehåll och utmaningar*. Upplaga 1. Lund: Studentlitteratur.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Artikel 24 Utbildning: svensk översättning. (2016). Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet.

Kunskapsguiden (2023a). *Vägledning för elevhälsan: Främja hälsa och förebygga ohälsa*. Tillgänglig på: <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/vagledning-for-elevhalsa/halsoframjande-skola/framja-halsa-och-forebygga-ohalsa/> [Hämtad 2025-03-05].

Kunskapsguiden (2023b). *Vägledning för elevhälsan: Psykosocial insats*. Tillgänglig på: <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/vagledning-for-elevhalsa/ansvarsfordelning/elevhalsans-personal/psykosocial-insats/> [Hämtad 2025-03-05].

Meeuwisse Anna & Swärd Hans. (2013). Introduktion: Vad är ett socialt problem? I: Meeuwisse Anna & Swärd Hans. (red.) *Perspektiv på sociala problem*. 2., omarb. utg. Stockholm: Natur & kultur.

Regeringen (2015). *Så styrs Sverige*. Tillgänglig på: <https://www.regeringen.se/sa-styrs-sverige/> [Hämtad 2025-03-09].

Rennstam Jens & Wästerfors David (2015). *Från stoff till studie: Om analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur.

SFS 1974:152. Kungörelse om beslutad ny regeringsform.

SFS 2010:800. Skollag.

Skolverket (2024a). *Frånvaro i skolan*. Tillgänglig på: <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/franvaro-i-skolan> [Hämtad 2025-01-06].

Skolverket (2024b). *Ledighet i skolan*. Tillgänglig på: <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/ledighet-i-skolan> [Hämtad 2025-01-06].

Skolverket (2021). *Nationell kartläggning av elevfrånvaro. De obligatoriska skolformerna samt gymnasie- och gymnasiesärskolan*. Rapport 2021:10.

Skolverket (2025b). *Skolans gemensamma elevhälsoarbete*. Tillgänglig på: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/elevhalsoarbete/skolans-gemensamma-elevhalsoarbete> [Hämtad 2025-03-09].

Skolverket (2025a). *Skolplikt och rätt till utbildning*. Tillgänglig på: <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/skolplikt-och-ratt-till-utbildning> [Hämtad 2025-03-11].

Skolverket. *Vägledning för elevhälsan*. Tillgänglig på: <https://www.skolverket.se/publikationsserier/stodmaterial/2016/vagledning-for-elevhalsan> [Hämtad 2025-03-09].

SOU 2016:94. *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera*. Betänkande av Att vända frånvaro till närvaro – en utredning om problematisk elevfrånvaro.

Svenska Akademien (1964). Svenska Akademiens ordbok SAOB: *Samverkan*.

Svenska Akademien (2015). Svenska Akademiens ordlista SAOL: *Frånvaro*.

SVT Nyheter (2024). *Frånvaro stort problem på skolor: "Ett symtom på hur samhället mår"*. Tillgänglig på: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/franvaro-stort-problem-pa-skolor-ett-symtom-pa-hur-samhallet-mar> [Hämtad 2025-03-05].

Vetenskapsrådet (2024). *God forskningssed*. Tillgänglig på: <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2024-10-02-god-forskningssed-2024.html> [Hämtad 2025-03-09].

Bilagor

Bilaga 1 – Informationsbrev



Projektets titel: "Skolkuratorers upplevelser av problematisk skolfrånvaro".	Datum: 2024-11-26
Studieansvarig: Annika Bengtsson Min e-post: [REDACTED]	Studerar vid Malmö universitet, Fakulteten vid hälsa och samhälle, 205 06 Malmö, Tfn 040- 6657000 Utbildning: Socionomprogrammet Nivå: Kandidatuppsats
<p>Hej!</p> <p>Mitt namn är Annika. Jag studerar på socionomprogrammet vid Malmö universitet. Det har nu blivit dags att skriva examensarbete och jag söker därför deltagare till min studie. Läs vidare för mer information:</p> <p>Studien riktar sig till dig som arbetar som skolkurator i grundskolan. Syftet med studien är att undersöka hur du och andra skolkuratorer beskriver <i>problematiske skolfrånvaro</i>, samt vilka bakomliggande faktorer ni anser finns. Studien syftar vidare till att undersöka vilka hinder och möjligheter ni skolkuratorer upplever att det finns med att arbeta främjande och förebyggande kring problematisk skolfrånvaro. Det är viktigt att den här studien genomförs eftersom den syftar till att bidra med kunskap kring vad som fungerar bra och vad som behöver utvecklas.</p> <p>För att studera detta tillfrågas du att delta i en intervjustudie. Jag söker 4-6 personer. Intervjun kan ske på plats eller digitalt och beräknas ta ca 1 timme. Du kan när som helst under studiens gång välja att avbryta ditt deltagande utan närmare motivering.</p> <p>Konfidentialitet eftersträvas i undersökningen genom att ingen obehörig får ta del av materialet. Materialet förvaras så att det bara är åtkomligt för mig som utför studien. I rapporteringen av resultatet i form av en examensuppsats vid Malmö universitet eller i annan form av publicering kommer informanterna att avidentifieras. Det kommer därmed inte vara möjligt att koppla resultatet till enskilda individer. Arbetet kommer att publiceras i "Digitala Vetenskapliga Arkivet" (DiVA Portal).</p> <p><i>Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning.</i></p>	

Bilaga 2 – Samtyckesblankett



Samtycke från deltagare i projektet

Projektets titel: "Skolkuratorers upplevelser av problematisk skolfrånvaro".	Datum: 2024-11-23
Studieansvarig: Annika Bengtsson Min e-post: [REDACTED]	Studerar vid Malmö universitet, Fakulteten vid hälsa och samhälle, 205 06 Malmö, Tfn 040-6657000 Utbildning: Socionomprogrammet
<p>Jag har muntligen informerats om studien och tagit del av bifogad skriftlig information. Jag är medveten om att mitt deltagande är frivilligt och att jag när som helst och utan närmare förklaring kan avbryta mitt deltagande.</p>	
<p>Jag lämnar härmed mitt samtycke till att delta i ovanstående undersökning:</p> <p>Datum:</p> <p>Deltagarens underskrift:</p>	

Bilaga 3 – Intervjuguide

TEMAN	FRÅGOR
Inledning & bakgrund	<p>Om dig</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hur länge har du arbetat som skolkurator? • Hur länge har du arbetat på den här skolan? • Vad har du för utbildning? • Har du arbetat med något annat tidigare? <p>Om skolan</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vilka årskurser har du? • Hur många elever går det på skolan? • Hur många elever på skolan har problematisk skolfrånvaro?
Fenomenet	<ul style="list-style-type: none"> • Vad tänker du på när jag säger ”problematisk skolfrånvaro”? • Frånvaron kan bero på olika saker. Vilka orsaker har du mött? • Har du sett riskfaktorer? Vilka i så fall? • Har du sett skyddsfaktorer? Vilka i så fall?
Främjande och förebyggande arbete	<ul style="list-style-type: none"> • Vad innebär det att arbeta främjande? (generellt) • Vad innebär det att arbeta förebyggande? (generellt) <p>Nutid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hur ser det främjande arbetet ut kring problematisk skolfrånvaro? • Hur ser det förebyggande arbetet ut kring problematisk skolfrånvaro? <p>Framtid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Finns det några planer på att förändra hur ni arbetar idag?
Hinder	<ul style="list-style-type: none"> • Vilka hinder har du mött när du arbetar med elever som har problematisk frånvaro?
Möjligheter	<ul style="list-style-type: none"> • Vilka möjligheter anser du att du har till att ingripa när du möter en elev med problematisk frånvaro?
Erfarenheter, exempel	<ul style="list-style-type: none"> • Har du några exempel när ditt arbete gett positiva resultat? • Följdfråga: Hur gjorde du för att det skulle bli ett positivt resultat?
Avslutning	<ul style="list-style-type: none"> • Innan vi avslutar, har du något mer som du skulle vilja tillägga eller ta upp angående ämnet problematisk skolfrånvaro? • Har du något du önskar att ändra eller formulera om i det du har berättat här idag?

Bilaga 4 – Inlägg i Facebookgrupp

!!SKOLKURATORER SE HIT !!

Hej skolkurator!

Mitt namn är Annika. Jag studerar på socionomprogrammet vid Malmö universitet. Det har nu blivit dags att skriva examensarbete och jag söker därför deltagare till min studie. Läs vidare för mer information:

- Studien riktar sig till dig som arbetar som skolkurator i grundskolan.
- Syftet med studien är att undersöka hur du och andra skolkuratorer beskriver problematisk skolfrånvaro, samt vilka bakomliggande faktorer ni anser finns.
- Studien syftar vidare till att undersöka vilka hinder och möjligheter ni skolkuratorer upplever att det finns med att arbeta främjande och förebyggande kring problematisk skolfrånvaro.

- Jag söker 4-6 personer.

- Intervjun kan ske på plats eller digitalt och beräknas ta ca 1 timme.

- Du kan när som helst under studiens gång välja att avbryta ditt deltagande utan motivering.

Hör gärna av dig om du är intresserad av att delta. För att säkerställa din anonymitet är det viktigt att du kontaktar mig i PM och alltså INTE i kommentarerna under detta inlägg.

Tack!

Bilaga 5 – Mejlutskick till informanter

Hej!

Mitt namn är Annika. Jag studerar på socionomprogrammet vid Malmö universitet. Det har nu blivit dags att skriva examensarbete och jag söker därför deltagare till min studie. Syftet med studien är att undersöka hur du och andra skolkuratorer beskriver problematisk skolfrånvaro, samt vilka bakomliggande faktorer ni anser finns. Studien syftar vidare till att undersöka vilka hinder och möjligheter ni skolkuratorer upplever att det finns med att arbeta främjande och förebyggande kring problematisk skolfrånvaro.

Intervjun kan ske på plats eller digitalt och beräknas ta ca 1 timme.

Jag bifogar ett informationsbrev och en samtyckesblankett nedan.

Återkoppla till mig om detta låter intressant!

Med vänliga hälsningar,
Annika Bengtsson
Student på socionomprogrammet
Malmö universitet